

LIMBURGSE

VOGELS

1

JAARGANG 6 / 1995

VOORJAARSNUMMER

Een uitgave van de
Vogelstudiegroep van
het Natuurhistorisch
Genootschap in Limburg

LIMBURGSE VOGELS

Opgericht in maart 1989, is een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Limburgse Vogels verschijnt twee maal per jaar en publiceert artikelen, mededelingen en andere informatie op veldornithologisch gebied in Limburg.

Eindredactie

Frans Schepers

Redactie

Max Berlijn
Jan Boeren
Gijs Kurstjens
Rob van der Laak
Boena van Noorden
Raymond Pahlplatz

Fotoredactie

Max Berlijn, Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen (04455-2511)

Redactie-secretaris

Rob van der Laak, Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen
(045-423454)

Layout & zetwerk

bvdm, Bureau van de Manakker, Grafische producties bv, Maastricht

Drukwerk

Swalmer Handelsdrukkerij b.v.

Abonnementenadministratie

Walter van der Coelen, Vogelstudiegroep Natuurhistorisch
Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht

Abonnementen

f 22,50 per jaar, overmaken op postgiro 1036366 t.n.v.
Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, o.v.v. 'Limburgse
Vogels'. Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
betalen f 17,50 per jaar. Bedrijven, instellingen, verenigingen e.d.
betalen minimaal f 35,- per jaar.

Voor België is de prijs BFR 450,- (bedrijven, instellingen e.d.
BFR 650,-), over te maken op gironummer 000-1507143-54 o.v.v.
'Limburgse Vogels'.

Adreswijzigingen, opzeggingen, klachten en dergelijke schriftelijk
doorgeven aan het contactadres. Opzeggingen dienen vóór
1 januari van het nieuwe kalenderjaar te geschieden.

Foto omslag

Baltsende Roeken (foto: K. Lemmens)

Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg in de periode 1979-1994

Jacques Ummels

In dit artikel wordt ingegaan op de aantalsontwikkeling van de Roek *Corvus frugilegus* in Limburg in de periode 1979 tot en met 1994. Tevens wordt een overzicht gegeven van de keuze van nestboomsorten. Ook de belangrijkste bedreigingen worden vermeld. Deze zijn in een vijftal categorieën onderverdeeld en daar waar mogelijk worden conclusies getrokken. De resultaten zijn vergeleken met de rest van Nederland, Belgisch Limburg en Nordrhein-Westfalen.

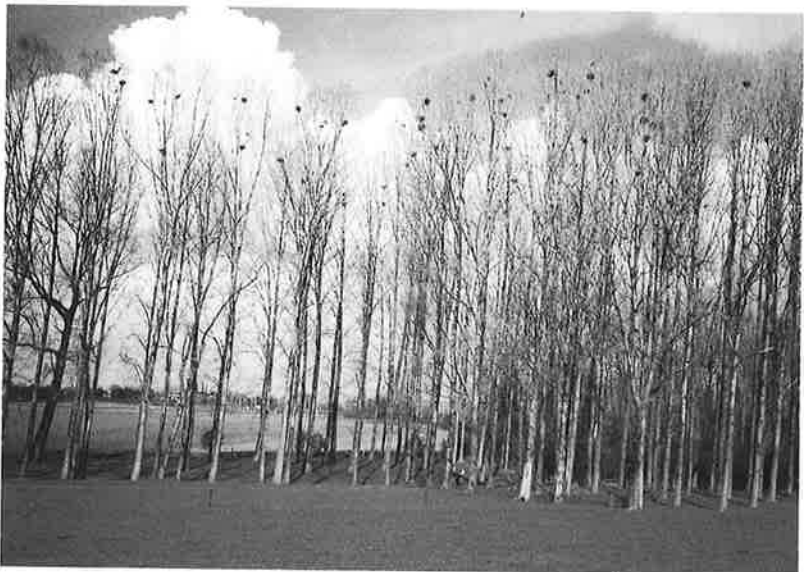
Landelijke ontwikkelingen

Nog geen eeuw geleden zag men de Roek in Nederland als een nuttige vogel. Met name voor de landbouw en de houtteelt werd hij van belang geacht. Als zodanig genoot de soort dan ook wettelijke bescherming onder de toenmalige wet van 1880. Deze status bleef behouden onder de Vogelwet van 1920 en aanvankelijk ook nog onder de Vogelwet 1936. In 1943 kwam hier echter een einde aan. Men plaatste hem op de lijst van 'voorwaardelijk onbeschermd vogels' (art. 3 Vogelbesluit 1937). In 1955 bij het tot

stand komen van de Jachtwet werd hij ingedeeld onder de rubriek 'schadelijk wild'. Het gevolg van deze indeling was dat de soort uit de Vogelwet 1936 verdween en het gehele jaar bejaagd en verstoord kon worden.

Vanaf die tijd is het aantal broedparen sterk teruggegaan. Doch niet alleen de jacht, maar ook het op grote schaal toepassen van landbouwvergif en zaadontsmettingsmiddelen droeg aan deze achteruitgang bij. In 1970 was het aantal broedparen in Nederland met ongeveer 80% afgenomen ten opzichte van 1944. In Zeeland werd in 1970 zelfs geen enkel broedpaar meer aangetroffen.

Naar aanleiding van deze landelijke achteruitgang heeft men halverwege de jaren zeventig de wettelijk status opnieuw bekeken en op 10 augustus 1977 is besloten om de Roek gelijk te stellen aan de Bonte kraai. Vanaf die tijd geniet de soort het gehele jaar weer wettelijke bescherming. Als gevolg daarvan, alsmede van het verbod tot gebruik van voor de Roek schadelijke bestrijdingsmiddelen, treedt er een langzaam herstel op.

Gedeelte van de roekenkolonie aan de sluis in Born
(foto: J. Ummels).

Jaar	Aantal Broedparen Nederland	Aantal Broedparen Limburg	Aantal kolonies	Gemiddelde koloniegrootte	Betrouwbaarheid telling
1924	30.863	5.600	47	119	groot
1936	39.350	7.075	43	165	groot
1944	47.567	4.269	42	102	matig
1950	49.750-55.500	?	-	-	?
1954	37.750	3.265	73	45	groot
1959	25.000	?	-	-	?
1970	10.564	659	23	29	groot
1971	niet bekend	460	23	20	matig

Tabel 1: Aantallen broedparen van de Roek in Nederland en Limburg.

Tellingen en telmethode

Periode tot en met 1971: vanaf begin jaren twintig werden er landelijk op last van de overheid Roeken geïnventariseerd. In gemeenten waar de soort als broedvogel voorkwam werden mensen belast met het tellen van het aantal nesten in de kolonies. Tabel 1 geeft een overzicht van de resultaten van de belangrijkste teljaren van 1924 tot met 1971 en de betrouwbaarheid van die cijfers.

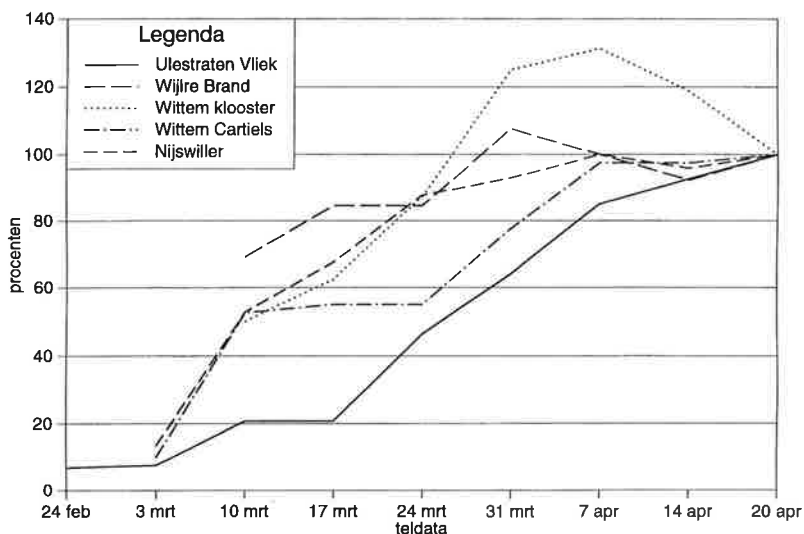
Periode 1979 tot en met 1994: In Limburg zijn gedurende de telperiode 1979-1994 alle tellingen tussen 10 en 30 april uitgevoerd. Na deze tijd is het bijna onmogelijk om nog een nauwkeurige inventarisatie te maken. Vooral in jaren met een warm voorjaar lopen de bomen zover uit dat na deze tijd vele nesten niet meer kunnen worden gelokaliseerd. Vanaf begin maart wordt de hele provincie Limburg doorkruist om nieuwe kolonies op te sporen. Om de beste eindtellingsdatum vast te stellen wordt gebruik

gemaakt van een vijftal grotere kolonies (zogenaamde indicatiekolonies) die elke week worden geteld (figuur 1). Als indicatiekolonies worden zo mogelijk elk jaar dezelfde kolonies genomen. Indien het aantal in deze vijf kolonies niet of nauwelijks meer uitbreidt worden op één dag alle kolonies in de hele provincie geteld. Deze eindtelling vindt zodoende plaats op een tijdstip dat de aantallen zijn gestabiliseerd.

Limburgse Roeken breken vóór en tijdens het broedseizoen alle oude nesten af. Dit in tegenstelling tot sommige andere provincies, waar vaak oude nesten worden gerestaureerd (eigen wrn.). Het aantal nesten in de kolonie zal dan ook praktisch geheel overeenkomen met het aantal broedparen. Het percentage van de nesten dat wordt bezet door solitaire of nog niet geslachtsrijpe vogels is niet bekend.

Resultaten van de tellingen 1979 tot en met 1994

Gedurende de onderzoeksperiode is de provincie

Figuur 1: Cumulatieve opbouw van de indicatiekolonies in procenten van de aantallen van de eindtelling van 20 april 1985.

Limburg elk jaar onderzocht op roekenkolonies met als doel na te gaan wat de invloed van de wettelijke statusverandering van 1977 zou zijn. Tevens was het gewenst een beeld te krijgen van het te verwachten herstel. De telling van 1979 was de moeilijkste, daar er vanaf 1970 nauwelijks of geen gegevens voorhanden waren. Als uitgangsgedaten is gebruik gemaakt van de inventarisatie in 1970 (Feijen, 1976).

Alle plaatsen die Feijen noemt zijn in 1979 minstens twee maal bezocht. Op sommige lokaties was de kolonie enkele honderden meters verplaatst. In vele gevallen echter konden geen broedvogels meer worden vastgesteld. De resultaten van de tellingen in deze periode zijn samengevat in tabel 2.

Op diverse lokaties zijn de nesten niet allemaal dicht bij elkaar gebouwd. Soms zijn kolonies versnipperd en ontstaan er kleine satellietnederzettingen. Als de afstand tussen deze groepjes nesten minder dan 250 meter bedraagt en als er duidelijke aanwijzingen zijn dat de groepjes onderling tot eenzelfde kolonie horen, zijn deze als één kolonie genoteerd. In de meeste gevallen zijn deze versnipperingen het gevolg van het kappen van de nestbomen. Figuur 2 geeft de verspreiding in het beginjaar 1979 en in het eindjaar 1994. Tenslotte is in bijlage 1 een totaaloverzicht opgenomen met hierin de kolonies en de nestbomen in de loop der jaren.

Bedreigingen

Menselijke invloed

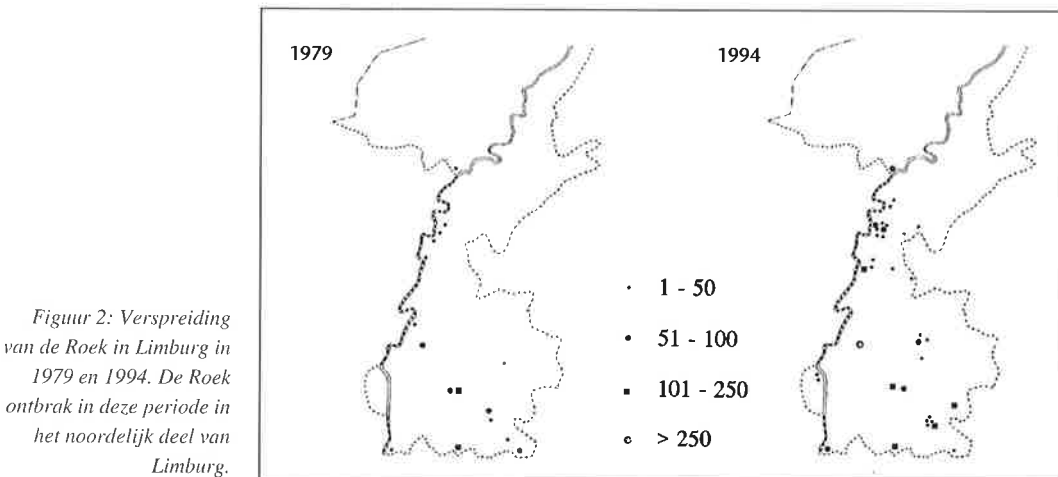
De belangrijkste antropogene bedreigingen van de

Teljaar	Aantal broedparen	Aantal kolonies	Gemiddelde kolonie-grootte	Dichtheid in paren per km ² (totale provincie)
1979	825	16	51,56	0,37
1980	924	18	51,33	0,42
1981	1.040	18	57,78	0,47
1982	1.084	16	67,75	0,49
1983	1.143	19	60,16	0,52
1984	1.185	21	56,43	0,54
1985	1.201	19	63,21	0,54
1986	1.293	23	56,22	0,59
1987	1.338	24	55,75	0,60
1988	1.341	25	53,64	0,61
1989	1.396	25	55,84	0,63
1990	1.641	28	58,61	0,74
1991	1.526	31	49,23	0,69
1992	1.780	29	61,38	0,81
1993	1.759	27	65,15	0,79
1994	2.103	35	60,09	0,95

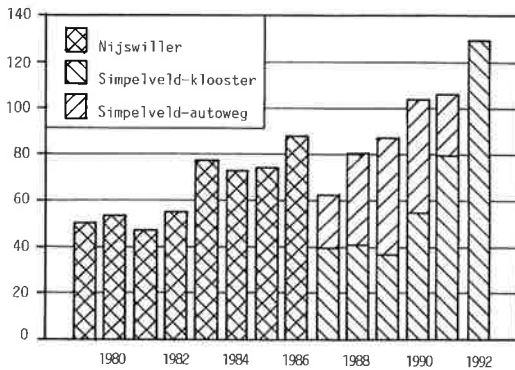
Tabel 2: Aantalontwikkeling van de Roek in Limburg in de periode 1979-1994. Het 'aantal broedparen' in kolom 2 is het resultaat van het gevonden aantal nesten op de eindtellingsdata.

Roek in onze provincie kunnen in vier categorieën worden onderverdeeld.

Verstoringen van nesten in de kolonie tijdens de broedperiode: in 1985 werd de Vogelwacht Limburg door de staf van de Franciscaner gemeenschap van het klooster in Nijswiller gevraagd om een advies te geven om te voorkomen dat Roeken de bomen rond het klooster zouden gebruiken als nestbomen. De vogels die daar al sinds 1965 jaarlijks

Figuur 2: Verspreiding van de Roek in Limburg in 1979 en 1994. De Roek ontbrak in deze periode in het noordelijk deel van Limburg.

Figuur 3. Waarschijnlijke opsplitsing van de kolonie van Nijswiller (Wittem) naar twee nieuwe nederzettingen te Simpelveld. Weergegeven is het jaarlijks aantal broedparen.

broeden veroorzaakten volgens de bewoners, volgingen van H. Franciscus van Asisië (een van de grootste dierenvrienden die ooit heeft geleefd) veel geluid en overlast. Ook zouden de vogels schade aanrichten aan de eeuwenoude Platanen.

Samen met de (toenmalige) directie Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij heeft de Vogelwacht Limburg net voor

De broedpopulatie van de Roek in Limburg neemt gestaag toe (foto: K. Lemmens).

aanvang van het broedseizoen geprobeerd de vogels te verhinderen de bomen te bezetten. Dit onder meer door het laten horen van angstkreten en het plaatsen van een zogenaamde Flash Harry (een draaimolentje met steeds wisselende zwarte en oranje kleur). Ondanks alle inspanningen lukte dit maar gedeeltelijk. In 1986 hebben de bewoners opnieuw de vogels verjaagd, nu door het maken van ketelmuziek en het produceren van luide knallen. Zeer waarschijnlijk zijn de vogels toen uitgeweken naar Simpelveld waar twee nieuwe lokaties (klooster en langs de autoweg) werden bezet (zie figuur 3).

De kolonie van Oud-Caberg te Maastricht is gevestigd op een steile helling van een crossbaan. Gedurende het broedseizoen van 1992 is net op deze helling onder de nestbomen een motor trial parcours uitgezet waarbij enkele nestbomen zijn gekapt. Het lawaai en de drukte dat met trainen en wedstrijden van deze sport gepaard ging heeft de broedvogels hier kennelijk gedwongen naar een andere, onbekende plaats te verhuizen.

Afshot: tijdens de teljaren hebben we nooit gezien of gehoord dat er in of onder de kolonies is geschoten. Wel vonden we onder de nestbomen van de kolonie in Koeweide te Grevenbicht in 1984 verschillende lege jachtpatroonhulzen. Buiten de kolonies troffen we wel op diverse plaatsen geschoten of gevangen dode Roeken aan die als afschrikvogels dienst deden op pas ingezaaide akkers en bij opslagplaatsen voor veevoeder.

In 1983 vernamen we van inwoners van Haelen dat er in deze gemeente enkele tientallen Roeken zouden zijn geschoten. We hebben toen direct contact opgenomen met de directie Faunabeheer en de Veldpolitie. Beide instanties hebben dit bericht niet kunnen bevestigen.

Na 1977 is de invloed van jacht op de Roek in onze provincie te verwaarlozen. Wel is de directie Faunabeheer een aantal malen verzocht vergunning te verlenen voor het bejagen van de soort, hetgeen tot nu toe steeds geweigerd is.

Vergiftiging: in diverse teljaren werden grotere aantallen Roeken het slachtoffer van al dan niet opzettelijke vergiftigingen. In 1982 werden in Wittem in totaal meer dan 40 vogels het slachtoffer van het eten van met parathion vergiftigde tarwekorrels. Op enkele plaatsen lagen de dieren dood op het nest of hingen ze dood in de bomen.

Half maart 1989 werden in de onmiddellijke omge-

Kolonie	Jaar	Toelichting
Holtum (voetbalveld)	1981	de vogels zijn uitgeweken naar een nabijgelegen populierenbosje en naar Born
Stein (missiehuis)	1981	vogels zijn uitgeweken naar Kotem (B)
Susteren (Lanterdijk)	1982	zeer waarschijnlijk uitgeweken naar Roosteren en naar Maaseik (B)
Wijlre (Brand-brouwerij)	1984	
Echt (Aasterberg)	1986	er zaten nog veel jonge vogels in de kolonie na contact met de gemeente Born zijn de kapwerkzaamheden gestopt
Graetheide (dorp)	1987	
Voerendaal (Retersbeek)	1987	er zaten nog veel takkelingen in de kolonie na contact met de eigenaar zijn de kapwerkzaamheden gestopt
Wijlre (Brand-brouwerij)	1989	
Simpelveld (autoweg)	1990	er zaten nog veel vogels in de kolonie na contact met B & W Wessem zijn de kapwerkzaamheden gestopt
Wessem (kerkhof)	1990	
Maastricht (Oud Caberg)	1992	de broedvogels zijn uitgeweken naar een 300 m verder gelegen populierenopstand en zijn daar opnieuw gaan bouwen
Wittem (klooster)	1993	er zaten nog vogels op het nest
Wittem (Cartils)	1993	
Geulle	1994	de vogels zijn uitgeweken naar Uikhoven (B)

Tabel 3: Kolonies van de Roek waar in de periode 1979-1994 nestbomen geheel of gedeeltelijk werden gekapt tijdens het broedseizoen.

ving van de kolonie langs de Vloedgraaf in Susteren enkele tientallen dode vogels aangetroffen. Na onderzoek door het Centraal Diergeneeskundig Instituut (CDI) te Lelystad bleken deze vogels te zijn gestorven aan het eten van in parathion gedrenkte maïskorrel.

In 1991 trof de Rijkspolitie van Gulpen/Wittem een dertigtal dode dieren aan met verkrampde poten onder en in de nabijheid van de kolonie in Overgeul nabij Mechelen. Ook hier constateerde men als doodsoorzaak het eten van in parathion gedrenkte tarwekorrels. Zeer waarschijnlijk is hier het vergiftigde aas uitgelegd voor de bestrijding van veldmuizen.

Kappen van nestbomen tijdens de broedperiode: gedurende de hele inventarisatieperiode was het kappen van de nestbomen tijdens de broedperiode de belangrijkste bedreiging. In bijna alle teljaren zijn op een of andere broedlocatie verstoringen van deze aard geconstateerd.

Ook het snoeien en renoveren van Canadese populieren langs het Julianakanaal heeft in het begin van de jaren tachtig op diverse plaatsen voor verstoringen gezorgd tijdens het broedseizoen.

Een enkele keer is de broedzorg echter zo groot dat deze het overwint van de angst. In 1980 werd tijdens de renovatie van de populieren langs de Berghaven van Schipperskerk een nest met jongen verplaatst. Nadat dit in een andere boom weer was vastgemaakt kwamen na enige tijd de oudervogels weer normaal voeren.

Van en aantal kolonies werden de nestbomen geheel of gedeeltelijk gekapt tijdens de broedperiode (tabel 3). Soms zaten de vogels al enkele weken te broeden. In andere gevallen werd met de kapactiviteiten begonnen op het moment dat de vogels bezig waren met de nestbouw.

Daar waar we op tijd werden geïnformeerd, konden we de werkzaamheden stop laten zetten of acties ondernemen om deze zodanig te plannen dat dit geen verstoring gaf voor de broedvogels.

Vanwege het frequent voorkomen van deze bedreiging hebben we bij de directie Faunabeheer Limburg aangedrongen om alle eigenaren van percelen waar roekenkolonies zijn gevestigd te informeren omtrent de wettelijke status van de soort. In 1989 is gevolg gegeven aan dit verzoek en is aan alle eigenaren een brief gestuurd met inhoud van deze strekking.

Ook is aan het hoofd van de toenmalige directie Bos- en Landschapsbouw een aantal malen een topografisch overzicht gestuurd met de exacte lokaties van alle kolonies. Dit met het verzoek om bij het verlenen van kapvergunning rekening te houden met de Roek op deze lokaties.

Natuurlijke invloed

De enige belangrijke natuurlijke factor die van invloed is op het broedsucces van de Roek is het weer. Vooral de vroege voorjaarsstormen kunnen soms zo hevig zijn dat de nesten uit de bomen waaien. Als dit

Vergiftigingslachtoffers onder de kolonie in Wittem in maart 1983 (foto: J. Ummels).

vroeg in het seizoen gebeurt dan worden er vrijwel direct nieuwe nesten gebouwd. Gebeurt dit echter halverwege of later in het broedseizoen dan vallen er onder de jonge vogels vaak slachtoffers.

In 1983, 1985, 1990 en 1994 hadden we voorjaren met tamelijk forse stormen. Eind maart 1990 woedde er rond Born een storm die zo hevig was dat een groot aantal nestbomen langs de sluis werden vernield. Van de kolonie van Graetheide bleef niet één boom meer overeind staan. Op 15 en 16 maart 1994 telden we in Ulestraten meer dan 25 nesten die onder de nestbomen lagen met hierin verscheidene dode jongen.

Ondanks het feit dat er op diverse plaatsen sprake was van ernstige stormschade hebben we toch de indruk dat deze 'verliezen' onmiddellijk worden goed gemaakt doordat de vogels in de nabije omgeving opnieuw met nestbouw starten of aansluiting zoeken bij andere kolonies in de buurt.

Ook de aardbeving in de morgen van 13 april 1992 heeft geen blijvende schade aangericht. Wel telden we in de eerste dagen na de beving in bijna alle kolonies veel minder nesten dan er voor. Twee weken later echter waren alle verliezen weer weg-gewerkt.

Nestbomen

De keuze van boomsoorten die Roeken gebruiken als nestbomen wordt in grote mate bepaald door de soorten die in het broedgebied aanwezig zijn (tabel 4).

Toch schijnen Limburgse Roeken een voorkeur te hebben voor de Canadese populier. In 1992 koos bijna 70 % van alle broedparen deze boomsoort als nestboom. Van alle nieuwe nederzettingen (na 1979) wordt deze populiersoort op een enkele uitzondering na als de meest geschikte nestboom gekozen. Dit ondanks het feit dat het gemiddelde aantal nesten per boom (twee) veel lager ligt dan dat van bijvoorbeeld de Beuk en Eik waar dit gemiddelde respectievelijk drie en bijna vijf bedraagt. Een uitschieter was een populier in de kolonie nabij het klooster in Simpelveld waar in 1992 in één boom het record aantal van 20 nesten werd vastgesteld. We zijn echter zelden bomen van deze soort tegengekomen met meer dan vijf nesten. Het is niet verwonderlijk dat juist deze boom zo favoriet is. Volwassen Canadese populieren zijn vrij hoog en dus relatief veilig voor de Roek. Ze worden veel aangetroffen in het Maasdal en in de lager gelegen gedeelten van de provincie.

Boomsoort	Aantal nesten	Aantal bomen met nesten	Percentage bomen	Gemiddeld aantal nesten/boomsoort	Percentage nesten per boomsoort
Canadese populier	1.014	509	69,82	1,99	56,97
Eik	397	82	11,25	4,84	22,30
Beuk	228	76	10,43	3,00	12,81
Gewone es	47	23	3,16	2,04	2,64
Esdoorn	29	11	1,51	2,64	1,63
Iep	28	12	1,65	2,33	1,57
Zoete kers	12	5	0,69	2,40	0,67
Plataan	11	1	0,14	11,00	0,62
Berk	5	4	0,55	1,25	0,28
Schietwilg	4	2	0,27	2,00	0,22
Gewone acacia	2	1	0,14	2,00	0,11
Larix	1	1	0,14	1,00	0,06
Fijnspar	1	1	0,14	1,00	0,06
Lijsterbes	1	1	0,14	1,00	0,06
Totaal	1.780	729	100	2,44	100

Tabel 4: Overzicht van de nestbomen in het broedseizoen van 1992.

Roeken vestigen bij voorkeur hun broedplaatsen in gebieden met een hoge grondwaterstand en veel grasland. Dit vanwege de gemakkelijke bereikbaarheid van hun voedsel (emelten, ritnaalden en engelingen) gedurende de nestperiode. Dit zit in dergelijke gronden namelijk heel kort onder het oppervlak.

Alleen op de oudere broedlocaties (van 25 jaar en ouder) treft men andere bomen aan dan Canadese populieren. In de kolonies van Ulestraten, Hoogcruts en Schaelsberg (Valkenburg) die bijvoorbeeld in 1986 meer dan de helft van alle broedparen herbergden, zijn de Eik en de Beuk de belangrijkste nestbomen.

Vooraf in Eik en Beuk kan het aantal nesten per boom heel groot zijn. Zo troffen we in 1981 in één eik te Hoogcruts maar liefst 21 nesten aan. In de kleine kolonies op het Fiat-terrein in Holtum en in Oud-Caberg te Maastricht hebben de vogels gebruik gemaakt van de lage Eiken en Essen (ca. 4 m hoog). Op alle andere plaatsen werden de nesten op een hoogte van acht meter of meer gebouwd.

Uit tabel 4 kan worden afgeleid dat de Canadese populier weliswaar de meest favoriete nestboom is doch Eik en Beuk vanwege de grotere "draagkracht" geschiktere bomen zijn.

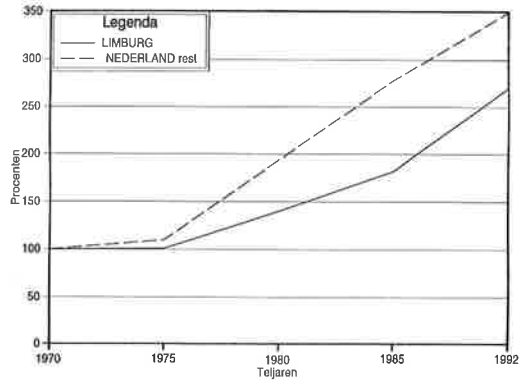
Discussie

De enorme achteruitgang van de Roek in Nederland, met het dieptepunt in de begin jaren zeventig, was niet alleen een gevolg van de onbeschermde status van de soort.

Ook het gebruik van landbouwvergif (al dan niet opzettelijk) en factoren als kappen van nestbomen, wegsprengen van de nesten, uithalen van eieren en jongen, rationalisatie in de landbouw enz. hebben bijgedragen aan deze forse vermindering van het aantal broedvogels. Het herstel kan dus niet alleen worden toegeschreven aan de statusverandering, doch ook aan het verbod van het gebruik van bepaalde soorten landbouwvergif als aldrin, dieldrin en methylkwikverbindingen en van genoemde factoren.

Als we het herstel in Limburg na 1970 vergelijken met de rest van Nederland dan zien we een bijna gelijk verloop (figuur 4). Het eigenlijke herstel begint pas in de tweede helft van de jaren zeventig. Vooral na 1977 (het jaar waarin de Roek weer zijn beschermde status kreeg) is er een duidelijke toename van het aantal broedparen.

Het herstel verloopt voornamelijk in de bestaande

Figuur 4: Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg en de rest van Nederland vanaf 1970 (1970=100%).

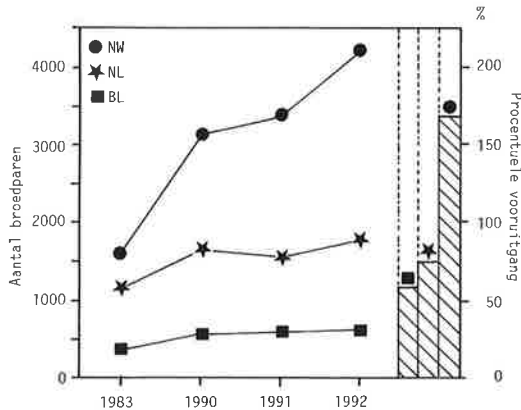
kolonies. Deze worden eerst uitgebreid. Pas wanneer ze 'verzadigd' zijn ontstaan nieuwe nederzettingen. Vanaf 1979 is er een duidelijke toename van de grotere kolonies te zien. Telden we in 1979 slechts twee plaatsen met meer dan 100 broedparen, in 1994 waren er zes lokaties met meer dan 100 broedende paren (tabel 5).

Tijdens de onderzoeksperiode nam in Limburg het aantal broedparen toe met gemiddeld 6,8% per jaar. Indien dit herstel in de toekomst zich op deze manier blijft voortzetten, dan wordt even na de eeuwwisseling weer een niveau van halverwege de jaren vijftig bereikt. Belangrijke voorwaarde is wel dat de soort zijn beschermde status blijft behouden. Ook zal men steeds alert moeten blijven voor bedreigingen in de broedperiode.

Indien we de toename vergelijken met de situatie in aangrenzende buitenlandse provincies, dan zien we dat in de periode tussen 1983 en 1992 de soort in Belgisch Limburg met 75% en in Nordrhein-Westfalen met maar liefst 166% is toegenomen (figuur 5). In onze provincie was deze toename in dezelfde periode 56%. De percentages in beide Limburgen moeten echter met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De meeste kolonies bevinden zich hier in het Maasdal. Menselijke activiteiten

Koloniegrootte	1979		1994	
	Aantal kolonies	Percentage	Aantal kolonies	Percentage
0-50	10	62,5	23	65,7
51-100	4	25,0	6	17,1
101-250	2	12,5	5	14,3
>250	0	0	1	2,9

Tabel 5: Koloniegrootteverdeling in 1979 en 1994.

Figuur 5: Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg en aangrenzende provincies in het buitenland in 1983-1994 (NW=Nordrhein-Westfalen, NL=Nederlands Limburg, BL= Belgisch Limburg).

hebben gedurende de onderzoeksperiode er toe geleid dat de vogels op diverse lokaties zijn uitgeweken naar de andere kant van de Maas en daar nieuwe kolonies bouwden. Zo is er tussen Geulle (NL) en Uikhoven (B), Stein (NL) en Kotem (B) en tussen Roosteren (NL) en Maaseik (B) diverse malen van lokatie gewisseld. De toe- of afname percentages zullen dus worden beïnvloed door deze onregelmatige verplaatsingen.

Opmerkelijk is de afwezigheid van de soort als broedvogel in het noordelijk deel van onze provincie (zie figuur 2). Ook in het verleden waren hier slechts enkele broedlokaties. De belangrijkste kolonie bevond zich in Geijsteren. Hier heeft de Roek zich tot 1968 kunnen handhaven. Verder zijn er tot 1970 in Roermond en in de omgeving van Horst en Sevenum

enkele kleine broedkolonies geweest. Het is niet helemaal duidelijk waarom de soort het noordelijk deel van de provincie onbenut laat als broedgebied. Er zijn weliswaar minder geschikte plaatsen dan beneden Roermond maar toch zijn er nog mogelijkheden genoeg. Zowel nat grasland als geschikte nestbomen zijn aanwezig. Mogelijk is de combinatie van geschikte nestbomen met geschikt grasland minder aanwezig dan in het zuidelijk deel van de provincie. Gezien de frequentie van vergiftiging wordt de Roek in onze provincie nog vaak als schadelijke vogel gezien. Roeken eten zowel dierlijk- als plantaardig voedsel. In de periode dat de jongen worden grootgebracht (april tot en met juli) bestaat dit voornamelijk uit regenwormen, larven, kevers, torren, wantsen en bladluizen. Naarmate de jongen groter worden neemt de hoeveelheid plantaardig voedsel toe. De verhouding tussen plantaardig en dierlijk aandeel is sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van het voedsel.

Roeken kunnen voor de landbouw schadelijk zijn tijdens de voorjaarsinzaai van granen en in de zomer als de aren vol melkrijpe graankorrels zitten. Tijdens de voorjaarsinzaai wordt het zaadgoed opgepikt en trekken ze kiemplantjes uit. Toch is deze schade relatief zeer gering (zie tabel 6). Incidenteel is de soort ook nog schadelijk bij de inzaai van maïs, aardappelen en suikerbieten. Diverse onderzoeken hebben echter uitgewezen dat Roeken het grootste deel van het jaar nuttige vogels zijn voor de landbouw vanwege predatie, op de voor de landbouw schadelijke, invertebraten.

Tussen 1983 en 1993 is er bij de wildschadecommissie (WICO) van de provincie Limburg 15 maal aangifte gedaan van landbouwschade veroorzaakt

Jaar	Aantal schade-meldingen	Plaats	Schade-vorm	Vogelsoort	Aantal schade-uitkeringen	Bedrag schade-uitkeringen
1983/85	-	-	-	-	-	-
1986	1	Boxmeer	maïsvraat	Roeken	1	f 420,00
1987/89	-	-	-	-	-	-
1990	3	?	maïsvraat	Kraaien/ Roeken	geen	-
1991	3	?	maïsvraat	Kraaien/ Roeken	1	f 607,00
1992	5	Maastricht Voerendaal Posterholt Valkenburg	maïsvraat	Kraaien/ Roeken	2	f 2.522,06
1993	3	Eijsden	maïsvraat	Kraaien/ Roeken	2	f 874,49
Totaal 1983/93	15	-	maïsvraat	-	6	f 4.423,55

Tabel 6: Schademeldingen van Kraaien/Roeken in Limburg in de periode 1983-1993.

Bijlage 1

Plaats	Kolonielocatie	SOVON blok	Nestboom soort	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Born	sluis	60-31	P-Es	-	28	76	91	126	119	108	128	106	108	113	124	133	158	119	164
Echt	Graetheide-dorp	60-31	P	-	-	-	-	-	-	-	12	10	2	-	-	-	2	-	-
	Graetheide-brug	60-31	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	17	20	24
	Stagmolten	60-23	P	-	-	6	-	19	23	30	32	41	36	41	30	30	37	20	24
Eijsden	Aasterberg	60-12	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	21	24	36
	Kasteelpark	61-48	E-Esd-Pl-K-L	19	22	18	13	10	16	11	16	20	12	16	16	39	42	43	74
Geulle	Brugweg	60-51	P	37	-	-	-	5	27	25	20	6	5	2	14	18	22	21	-
	Broekhoven	60-51	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Grevenbicht	Koewelde	60-21	P	-	-	-	-	11	17	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kaldenborghweg	60-21	P	-	-	-	-	-	4	-	2	3	1	1	-	1	1	-	-
Heerlen	EHC-voetbalterr.	60-53	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	50	28
	Koningsbeemd	62-13	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoensbroek	Villa Freeling	62-14	Pl	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kasteellaan	60-53	P	-	-	-	8	17	23	32	25	24	23	31	3	-	21	56	73
Holtum	Koumenweg	60-53	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	32	42	60	44
	voetbalveld	60-22	P	29	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hoogruts	Paalweg/Campina	60-22	P	-	-	4	8	9	9	20	18	24	23	26	37	30	33	47	45
	Parkerplaats	62-42	P-Es-E-Be-Ke	140	165	180	214	235	236	225	210	190	166	135	117	72	134	163	171
Maastricht	Oud-Caberg	61-28	I-W	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	32	8	3
	Beivedere (stort)	61-18	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	11	-	10
Mechelen	Overgeul	62-33	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	kerk	62-23	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nieuwstadt	VVV-/brug	62-33	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Brugstraat	60-32	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	5	12	9
Nijswiller	Elzenhof	60-32	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	30	47	39
	kasteelpark	62-34	P-W-Pl-B	50	53	47	55	77	73	74	88	-	-	-	-	-	-	-	-
Obbicht	Schipperskerk	60-31	P	33	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Lanterdijk	60-21	P	33	45	51	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Roosteren	Overreinde	60-21	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	brug	60-22	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Simpelveld	klooster	62-24	P-B	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59
	autoweg	62-24	P	-	-	-	-	-	-	-	-	35	38	35	54	79	129	155	165
Sittard	Stadbroekmolten	60-33	P	-	-	-	-	-	-	-	-	27	42	52	49	26	-	-	-
	Missiehuis	60-41	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stein	Nattenhoven	60-31	P	-	-	12	9	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Baakhoven	60-22	P	-	-	-	-	-	-	-	4	23	41	43	54	34	32	5	21
Susteren	Heide	60-22	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	18	27	9	-	-
	Vloedgraaf	60-22	P	-	-	-	53	-	-	-	-	-	-	-	43	54	34	32	5
Terziet	Vloedgr./boerderij	60-22	P	8	14	25	13	6	11	13	40	40	51	37	42	30	24	38	56
	Hemelrijk	60-22	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	31	19	3	23	28	12
Uliestraten	Volmolen	60-22	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7	-	-
	grens	62-43	P	-	-	8	-	-	-	-	7	7	-	-	2	7	2	7	7
Vaals	Schietecoven	62-11	E-B	98	135	196	197	245	279	289	295	328	325	325	415	380	371	375	395
	Schaeisberg	62-44	E-B	63	65	82	85	27	18	7	7	20	20	20	20	20	20	20	21
Valkenburg	Schaeisberg	62-22	E-B-Be-Lij	115	170	195	201	202	171	192	210	223	255	260	256	220	230	127	216
	Tivoli	62-22	E-Ke	76	40	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Voerendaal	Keuteberg	62-22	P	-	-	-	-	-	39	46	11	11	24	33	55	58	58	75	66
	Retersbeek	62-13	P	-	-	-	-	-	-	-	11	29	-	-	-	-	-	-	-
Wessem	camping	62-13	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	14	14	27	31	-	10
	Swier	62-13	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wijre	kerkhof	58-52	P	15	13	6	19	16	7	16	18	32	31	26	31	33	60	59	56
	Brand Brouwerij	62-23	P	63	62	48	61	64	21	13	27	23	22	16	13	-	-	-	-
Wittem	Valkenburgweg	62-23	P	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Etenaken	62-23	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Weert	kasteel/klooster	62-33	P-Pl-K	41	49	51	32	29	22	16	23	31	30	47	54	26	42	60	36
	Cartils	62-33	P	-	12	33	32	31	31	40	44	65	59	74	91	107	128	128	131
Totaal aantal nesten	Schweiberg	62-33	P	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Zuid-Willemsvaart	57-38	P	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
				825	924	1040	1084	1143	1185	1201	1293	1338	1341	1396	1641	1526	1780	1759	2103

P=Canaadese populier, E=eik, B=Beuk, L=Linde, K=Zoete kers, Lij=Lijsterbes, Pl=Plataan, Esd=Esdoorn, K=Kastanje, S=Spar, Be=Berk, I=Iep, Es=Gewone Es, W=Wifig

door 'Kraaien/Roeken'. De schade betrof in bijna alle gevallen vraat van pas ontkiemde maïskorrels. In zes van de gevallen werd de schadeclaim gegrond verklaard en is er door het Jachtfonds een schadebedrag uitgekeerd.

Dankwoord

Alle mensen die mij tijdens de onderzoeksperiode informeerden omtrent nieuwe broedlocaties dank ik bij deze van harte. Sjr Bollen en Annemie Speckens dank ik voor hun assistentie bij de eindtellingen. Speciaal erkentelijk ben ik Jos Nijssen die de laatste tien jaar trouw elke zondag gedurende de teltijd een aantal indikatiekolonies bezocht en waarmee ik sinds 1984 alle eindtellingen heb gedaan. Lei Heijkers van Directie Zuid van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij stelde de schadegegevens van het jachtfonds ter beschikking. Van Manfred Scholz ontving ik een overzicht van de ontwikkeling in Nordrhein-Westfalen. Arend-Jan van Dijk (SOVON) stuurde me de laatste SOVON-gegevens van Nederland en voorzag het verslag van kritische kanttekeningen.

Jacques Ummels, Essendijk 15, 6243 BH Geulle

Literatuur

- Bil, J. 1977. Status Roeken en Bonte kraaien gewijzigd. Politie Dierenbescherming nr. 11 nov., 77.
- Cramp, S. & C.M. Perrins (eds). 1994. The Birds of the Western Palearctic. Volume VIII, Oxford.
- Dijk, A.J van, F. Hustings & T. Verstrael, 1994. SOVON-Broedvogelverslag 1992. SOVON-monitoringsrapport 1994/03, SOVON, Beek Ubbergen.
- Feijen, H.R. 1976. Over het voedsel, het voorkomen en de achteruitgang van de Roek (*Corvus frugilegus*) in Nederland. Limosa 49: 28-67.
- Gabriëls, J., J. Stevens, & P. van Sanden. 1994. Broedvogelatlas van Limburg. Likona, Hasselt.
- Ganzevles, W, F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen. 1985. Vogels in Limburg. Publ. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.
- Kalden, C.J. 1986. Inventarisatie van de Roek (*Corvus frugilegus* L.) in Nederland in de jaren 1970, 1975, 1980 en 1985. Publikatie Ministerie van Landbouw en Visserij, Den Haag.
- Laheij, H. & R. Koelink. 1976. Landschapsoecologisch onderzoek van de Roek (verslag 336), Landbouwhogeschool, Wageningen.
- Leever, J.J. 1982. Roek en Landbouw, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels i.s.m. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.
- Marechal, P.L.Th.A. 1983. Roek (*Corvus frugilegus*). Ecoscript no 12.17 N. Stichting Mondiaal Alternatief, Zandvoort.
- Ummels, J.M.P. 1979. Inventarisatie van de Roek (*Corvus frugilegus*) in Limburg in 1979. Het IJsvogeltje nr. 11: 6-12.
- Ummels, J.M.P. 1981. Inventarisatie van de Roek (*Corvus frugilegus*) in Limburg in 1980. Het IJsvogeltje nr. 17.

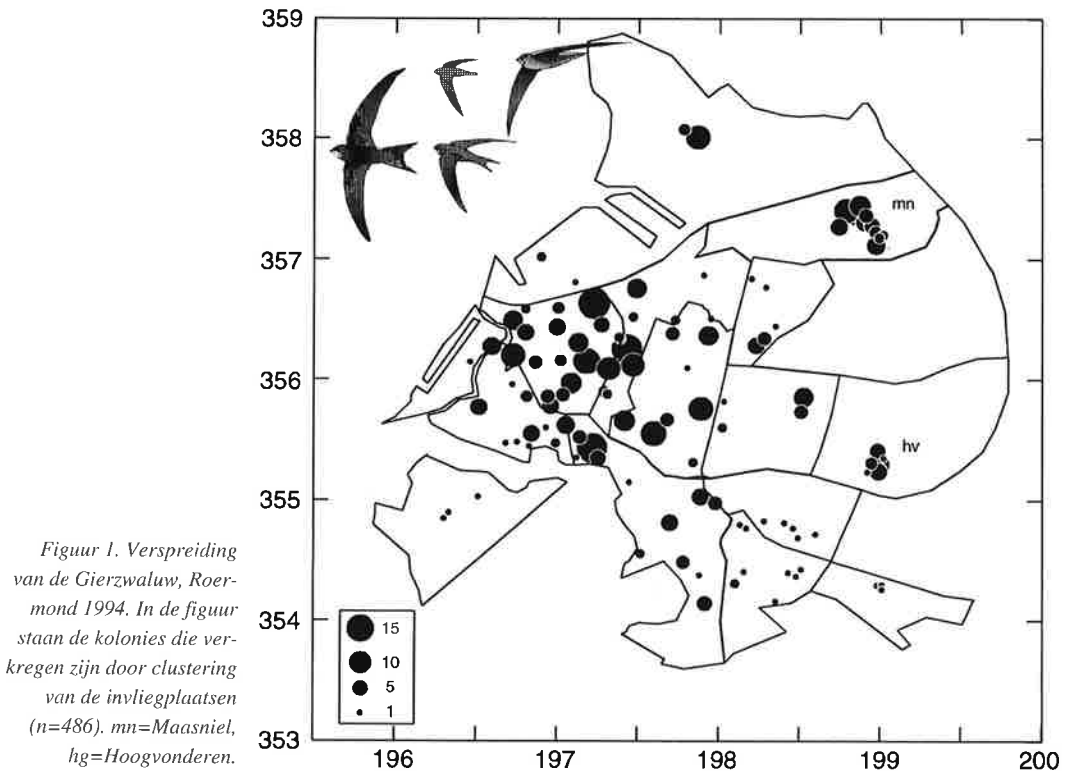
Gierzwaluwen in Roermond in 1994

Henk Offringa

Sinds jaar en dag wordt er gespeculeerd over het aantalsverloop van de populaties van de Gierzwaluw *Apus apus* in Nederland. Uit een landelijke enquête blijkt hoe lastig deze materie is (Bekhuis *et al.*, 1992). Eigenlijk kan men alleen wat zinnigs zeggen over verandering in aantallen wanneer alle steden en dorpen in een groot gebied, simultaan en zeer intensief onderzocht worden. Eén van de gebieden waar nog helemaal niets bekend is van de aantallen broedvogels, is Limburg. Om hier een einde aan te maken zouden met hulp van vrijwilligers tellingen uitgevoerd moeten gaan worden. Een bruikbare methode voor het vaststellen van verandering in aantallen op een bepaalde plek is ontwikkeld door SOVON (Bakker & Hustings, 1993).

Onderzoek in Roermond

Vooruitlopend op inventarisaties in de toekomst heb ik de stad Roermond geteld volgens de bekende 'patrouille' methode. Deze methode is (in tegenstelling tot de 'Bakker'-methode) zeer arbeidsintensief, maar levert dan ook informatie op over de aantallen invliegplaatsen van de totale stad. In 16 dagen tijd (start half juni) is de ganse stad geteld door rondfietsen, wandelen en af te gaan op "kringjachten". Met dit gedrag proberen niet broedende Gierzwaluwen te achterhalen of een nestruimte bezet is (Kaiser, 1992). Daar waar een groepje cirkelende Gierzwaluwen het dak het dichtst nadert is waarschijnlijk een invliegplaats. Vaak volgt een invliegpoging op

het kringjachten, en roepen de rechtmatige nestgenaren vanaf het nest wanneer zo'n groep de nestopening passeert. Er is geteld van 9.00-13.00 en van 19.00-22.00 uur (afhankelijk van zonsondergang). 's Morgens vroeg tellen is niet zinvol, de oudervogels foerageren eerst om in hun eigen behoefte te voorzien, pas daarna worden de jongen gevoederd (Koskimies, 1950). 's Middags tellen is evenmin erg vruchtbaar, 's avonds rond een uur of zeven kan worden waargenomen hoe de vogels van hoog uit de lucht afdalen en terugkeren in de kolonies. Vlak voor zonsondergang, op een "zwoele" zomeravond net na een koudeperiode, is de frequentie waarmee het kringjachten gezien kan worden het hoogst.

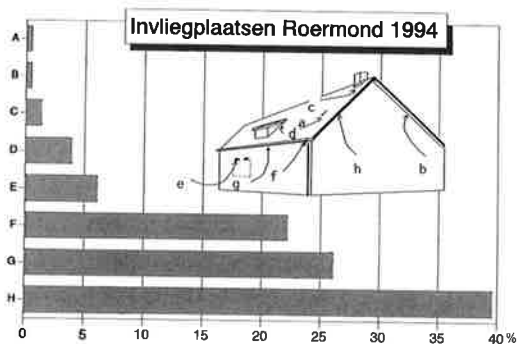
Aantallen

Aanvankelijk leek het weer niet mee te werken, de start van de zomer was nat en koel. Dit werd later ruimschoots goedge maakt en in juli was er zelfs sprake van een hittegolf. Er zijn 486 invliegplaatsen vastgesteld, het aantal gemiste invliegplaatsen wordt geschat op 80. Het laatste getal is gebaseerd op het aantal "verdachte" kringjachten, waarbij er wel een

invliegopening vermoed wordt, maar geen duidelijke invliegpoging volgde op de kringjachten. Hiermee komt de totale populatiegrootte van Roermond op minstens 550 broedparen. Op grond van een regressielijn ($N=55.46 \cdot \text{Opp}^{0.751}$), die het verband aangeeft tussen het oppervlakte van een stad en het aantal invliegplaatsen, zou men in Roermond (12,67 km²) 375 invliegplaatsen mogen verwachten (Oftringa, 1994). Het getelde aantal ligt hierboven, ondanks het opmerkelijke feit dat de kolonies klein zijn. De 486 invliegplaatsen zijn geclusterd (Systat 4.0) tot 109 kolonies (figuur 1), met een gemiddelde grootte van $4,52 \pm 4,19$ invliegplaatsen en een gemiddelde minimale afstand tussen de centra van $0,28 \pm 0,40$ km.

Verspreiding en woonplaatsaanbod

Het verschijnsel van de sterke spreiding van de invliegplaatsen kan het gevolg zijn van aanpassing aan eerdere ingrepen in de binnenstad, waardoor broedvogels uit dichte kolonies genoodzaakt werden te verhuizen. De aard van de gebreken aan de huizen in Roermond draagt ook bij aan het versprei-

Figuur 2. Percentages van voorkomende invliegplaatsen ($n=230$). A=dakpan, B=boeiboord, C=schoorsteen, D=dakkapel, E=lucht- of schietgat, F=regenpijp, G=dakgoot, H=hoekpan.

dingspatroon. Gierzwaluwen maken hier veel gebruik van hoekpannen, gaten in dakgoten en de ruimten waar de regenpijp door de dakgoot steekt (figuur 2). Deze invliegmogelijkheden zijn over het algemeen niet in grote dichtheden voorradig. De afwezigheid van grote kolonies zou kunnen betekenen dat de populatie in Roermond minder gevoelig is voor grootscheepse renovaties, immers door de spreiding worden telkens slechts kleine groepen gedupeerd. Uitzondering hierop zijn de vier-

Henk Offringa, Eiermarkt 89, 6042 HV Roermond

vijfde flats in Maasniel, waar 14% van de Roermondse populatie broedt op makkelijk toegankelijke plaatsen, namelijk onder de daken direct op de spouw. Gevaar dat deze al wat oudere flats binnenkort worden gerenoveerd, is er niet volgens de betreffende woningbouwvereniging. Dit dreigt er alleen van de bewoners zelf die vaak hinder ondervinden en de openingen (laten) afsluiten. Opmerkelijk zijn de kolonies in Hoogvorderen, een nieuwbouwwijk uit de begin jaren tachtig. Hier zijn 25 invliegplaatsen aangetroffen onder hoekpannen van het type "sneldekker". Deze waarneming biedt hoop voor de toekomst, daar deze pannen steeds meer toegepast worden in huizenbouw.

Literatuur

- Bakker, M.R. & Hustings, F. 1993. Handleiding Project Gierzwaluw. Vogelbescherming/SOVON.
- Bekhuis J., A.J. van Dijk, W. Hagemeyer, F. Hustings & H. Wessels. 1992. Meer of minder stadsvogels: wat weten wij ervan?. Vogeljaar 40 (3): 97-104.
- Kaiser, E. 1992. Populationsdynamik einer Mauersegler- *Apus apus* Kolonie unter besonderer Berücksichtigung der Nichtbrüter. Vogelwelt 113(2): 71-81.
- Koskimies, J. 1950. The life of the Swift, *Micropus apus* (L.), in relation to the weather. Ann. Acad. Sci. Fenn. A IV Biol., 15.
- Offringa, H. 1994. Gierzwaluwinventarisatie in Wageningen 1990. Pennevluchten 12(1): 4-11.

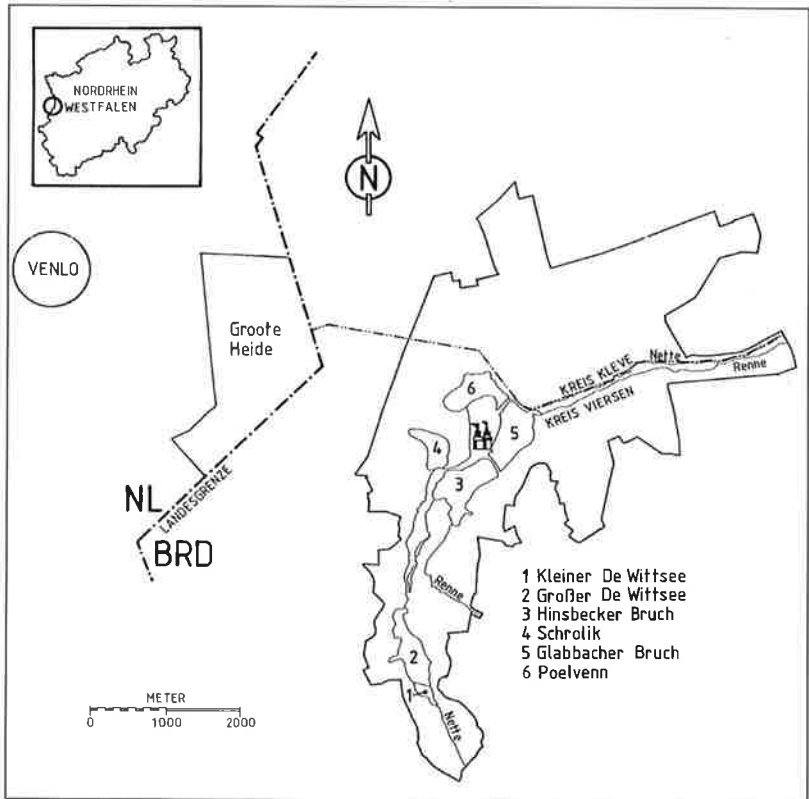
De vogels van het Duitse natuurgebied Krickenbecker Seen

Leo Reyriink

Het biologisch station Krickenbecker Seen beheert de enkele kilometers ten oosten van Venlo in Nordrhein-Westfalen gelegen beschermde natuurgebieden Krickenbecker Seen en Kleiner De-Witt-See. De gebieden worden verder in dit artikel samengevat als natuurgebied Krickenbecker Seen. Vanwege de plassen is met name het eerstgenoemde gebied van grote betekenis voor o.a. watervogels. Aangezien met name de watervogels grensover-

schrijdende bewegingen vertonen en voor afzonderlijke soorten zelfs sprake is van gemeenschappelijke populaties, zoals door Kurstjens & Reyriink (1994) voor de Grauwe Gans werd aangetoond, is de presentatie van de vogelbevolking van de Krickenbecker Seen in dit artikel een verdere bijdrage tot de grensoverschrijdende integratie van ornithologische kennis.

Voor het toekomstige beheer van het gebied wordt

Figuur 1: Ligging en begrenzing van het onderzoeksgebied Krickenbecker Seen.

in opdracht van de overheid voor het natuurgebied een beheersvisie opgesteld. Daartoe werd in 1992/1993 o.a. een broedvogelkartering verricht.

In dit artikel worden de resultaten daarvan weergegeven. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de doortrekkende en overwinterende watervogels in dit gebied. Enkele soorten zullen nader worden besproken. Eerst wordt kort op het ontstaan van het gebied en de taken van het biologisch station Krickenbecker Seen ingegaan.

Het natuurgebied Krickenbecker Seen

Het beschermde natuurgebied Krickenbecker Seen is gelegen in het dal van de laaglandbeek de Nette (figuur 1) en vormt samen met de beek de Swalm de kern van het Grenspark Maas-Swalm-Nette. Dit gebied met als centrum het kasteel Krickenbeck, ligt op de grens tussen de Kreisen Kleve en Viersen. Het is één van de eerste en grootste beschermde natuurgebieden in de deelstaat Nordrhein-Westfalen. Na de laatste ijstijd ontstonden in het dal van de

Nette door de geleidelijke, relatieve verhoging van de grondwaterstand als gevolg van tektonische verschuivingen, tot drie meter dikke lagen veen. Door turfwinning ontstonden hieruit de elf in het dal van de Nette gelegen plassen (Hubatsch, 1970).

Na het ontstaan van de plassen traden natuurlijke verlandingsprocessen op. De typische plantengemeenschappen daarvan waren botanisch van nationale betekenis (Steeger, 1934; Hubatsch, 1970).

Evenals bij de zand- en grindgroeves langs de Maas later ook zou gebeuren, werden de antropogeen ontstane plassen snel door water- en moerasvogels ontdekt. Vanwege de grote ornithologische betekenis oefenen de plassen al vanaf het begin van deze eeuw een sterke aantrekkingskracht op ornithologen uit (Neubaur, 1924). Bekend is het gebied thans vooral door het voorkomen van een grote broedkolonie Blauwe Reigers (Hubatsch, 1993) en de hoge aantallen broedende, doortrekkende en overwinterende water- en moerasvogels.

Het centrum van het natuurgebied wordt gevormd door de vier Krickenbecker Plassen met een oppervlakte van ongeveer 115 ha. In tegenstelling

Gebied	Deelgebied Viersen 1.000 ha 1992	Deelgebied Kleve 750 ha 1993	Totaal
Oppervlakte Jaar Soort			
Dodaars	1	0	1
Fuut	48	0	48
Blauwe Reiger	273	0	273
Grauwe Gans	33	0	33
Wintertaling	10	0	10
Wilde Eend	62	2	64
Tafeleend	2	0	2
Kuifeend	4	0	4
Wespendief	2	1	3
Havik	3	3	6
Sperwer	4	1	5
Buizerd	8	4	12
Torenvalk	2	0	2
Boomvalk	1	0	1
Waterral	12	0	12
Waterhoen	34	1	35
Meerkoet	59	0	59
Kievit	0	3	3
Watersnip	1	0	1
Holenduif	104	23	127
Turkse Tortel	16	0	16
Tortelduif	40	12	52
Koekoek	24	7	31
Bosuil	14	13	27
Ransuil	1	7	8
Ijsvogel	2	0	2
Groene Specht	5	3	8
Zwarte Specht	7	3	10
Kleine Bonte Specht	32	12	44
Boomleeuwerik	0	1	1
Veldleeuwerik	2	15	17
Boerenzwaluw	23	16	39
Boompieper	14	40	54
Huiszwaluw	0	4	4
Grote Gele Kwikstaart	7	0	7
Witte Kwikstaart	19	12	31
Nachtegaal	19	3	22
Zwarte Roodstaart	21	11	32
Gekraagde Roodstaart	3	2	5
Grote Lijster	15	10	25
Sprinkhaanrietzanger	8	0	8
Bosrietzanger	52	2	54
Kleine Karekiet	202	0	202
Spotvogel	56	6	62
Grasmus	11	3	14
Fluiter	94	47	141
Goudhaan	33	139	172
Vuurgoudhaan	4	21	25
Grauwe Vliegenvanger	108	7	115
Bonte Vliegenvanger	23	1	24
Staartmees	89	22	111
Glanskop	107	59	166
Matkop	73	44	117
Wielewaal	14	2	16
Vlaamse Gaai	46	37	83
Ekster	3	0	3
Kauw	36	4	40
Zwarte Kraai	47	19	66
Huismus	63	30	93
Ringmus	35	6	41
Groenling	46	6	52
Putter	3	0	3
Kneu	9	6	15
Europese Kanarie	2	0	2
Goudvink	76	44	120
Appelvink	6	5	11
Geelgors	43	37	80
Totaal aantal soorten	64	48	67

Tabel 1: Resultaten van de broedvogelkartering van de Krickenbecker Seen in 1992 en 1993.

tot de Maasplassen ontbreken onbegroeide zandige oevers. Naast deze plassen bestaat het natuurgebied vooral uit loof- en naaldbossen, wilgen-, en gageelstruwelen, rietmoerassen en vochtige graslanden. Ongeveer de helft van het natuurgebied is in eigendom van de overheid. Volgens het vigerende landschapsplan zijn de kerngebieden niet voor publiek toegankelijk verklaard en is de uitoefening van de jacht op waterwild beperkt. Daarmee vormen deze kerngebieden stiltegebieden voor pleisterende en overwinterende watervogels.

Sinds het begin van de jaren '70 vormden ornithologen de "Ornithologische Werkgemeenschap Krickenbeck". Als opvolger hiervan beheert thans het biologisch station Krickenbecker Seen in samenwerking met de overheid het natuurgebied. Vanaf 1990 worden de activiteiten met daartoe aangesteld personeel uitgevoerd. De bouw van een biologisch station aan de rand van het natuurgebied in Hinsbeck-Hombergen in de gemeente Nettetal werd in 1991 gerealiseerd.

De taken van het biologisch station Krickenbecker Seen zijn het uitvoeren van natuurwetenschappelijk onderzoek, het voeren van toezicht, het ontwikkelen en doorvoeren van beheers- en natuurontwikkelingsmaatregelen en het geven van voorlichting o.a. in de vorm van excursies. Ten behoeve van de voorlichting wordt in 1995 een bezoekerscentrum geopend.

Het werkgebied omvat in principe de natuurgebieden in de Kreis Viersen. De meeste activiteiten worden echter vooralsnog in het natuurgebied Krickenbecker Seen verricht.

Binnen het onderzoek neemt de ornithologie een belangrijke plaats in. Zo coördineert het biologisch station in de Kreis Viersen de water- en moerasvogeltellingen door vrijwilligers.

Werkwijze

Het inventariseren van de broedvogels is volgens de uitgebreide territoriumkartering (Hustings *et al.*, 1985) verricht. Vanwege de grootte van het te onderzoeken gebied (1.750 ha) werd de inventarisatie in twee jaren uitgevoerd. In 1992 werd het binnen de grenzen van de Kreis Viersen gelegen zuidelijke gedeelte met een oppervlakte van ongeveer 1.000 ha geïnventariseerd, in 1993 de overige 750 ha in de Kreis Kleve. Het zuidelijke deel omvat met de plassen, de rietmoerassen, de elzenbroekbossen, de vochtige graslanden en de beek de Nette het gehele

areaal aan vochtig terrein. Het noordelijke deelgebied daarentegen bestaat voor het merendeel uit aangeplante dennenbossen op overwegend droge tot zeer droge plaatsen. Aan de randen van beide gebieden zijn landbouwgronden gelegen met een gezamenlijke oppervlakte van rond de 200 ha. In beide deelgebieden komen eiken-berkenbossen en eiken-beukenbossen voor. In tegenstelling tot het noordelijke deelgebied is het zuidelijke deelgebied relatief natuurlijk te noemen. Dit geldt echter niet voor de waterkwaliteit van de beek de Nette. Deze krijgt haar water hoofdzakelijk direct uit een zuiveringsinstallatie, gelegen in het uiterste zuiden van het onderzoeksgebied. De zuiveringsinstallatie kent pas sinds een jaar een derde-trapszuivering. De plassen fungeren als nazuiveringsbekkens en de waterkwaliteit is als hypertroof gekwalificeerd (Kreis Viersen, 1993).

Tijdens de broedperiode van begin maart tot eind juni werden acht inventarisatieronden gehouden. Eén van de ronden werd 's nachts uitgevoerd ten behoeve van het lokaliseren van uilen. De rietmoerassen en een deel van de elzenbroekbossen in het centrum van het onderzoeksgebied werden uit veiligheidsoverwegingen door twee personen tegelijk bezocht. Dit vanwege de hier aanwezige, als gevolg van de verlanding ontstane, drijfwillen. De broedkolonie van de Blauwe Reiger werd begin april kort voor het uitlopen van de bomen bezocht. Daarbij werden de bezette nesten geteld. Vanwege de grootte van de broedkolonie en de onoverzichtelijkheid van het terrein werd deze telling door zes tellers tijdens een éénmalig bezoek uitgevoerd (Hubatsch, 1993). De watervogels van de plassen werden vanuit een boot geïnventariseerd (drie bezoeken), aanvullende gegevens over broedende watervogels werden verkregen uit de reguliere waterwildtellingen, die vanaf vaste telpunten maandelijks driemaal worden uitgevoerd.

Vanwege de grootte van het te onderzoeken gebied werd een aantal algemene soorten met behulp van de blokkenkartering onderzocht. Het onderzoeksgebied werd daartoe verdeeld in blokken van vier ha. Per blok werd het al of niet broeden van deze soorten onderzocht.

Broedvogels

De tabellen 1 en 2 geven een opsomming van de als zekere broedvogels vastgestelde soorten. Tabel 1 geeft voor de niet algemene soorten de aantallen

Soort	Blokkfrequentie (in %)
Fazant	24
Houtduif	72
Grote Bonte Specht	49
Winterkoning	77
Heggemus	51
Tuinfluitier	44
Zwartkop	71
Fitis	57
Tijftjaf	80
Roodborst	77
Zanglijster	58
Merel	80
Kuifmees	30
Pimpelmees	72
Koolmees	79
Zwarte Mees	27
Boomklever	36
Boomkruiper	57
Rietgors	12
Vink	82
Spreeuw	42
Totaal aantal soorten	21

Tabel 2: Overige broedvogelsoorten (blokkartering 4 ha).

territoria. Daarbij zijn de resultaten voor de beide deelgebieden apart weergegeven. Tabel 2 geeft voor de algemene broedvogelsoorten (21 soorten) de blokkfrequentie. In totaal werden in het onderzoeksgebied 88 broedvogelsoorten vastgesteld. Dit aantal is ondanks de grootte van het onderzoeksgebied als zeer hoog te beschouwen. Kwak *et al.* (1988) be-

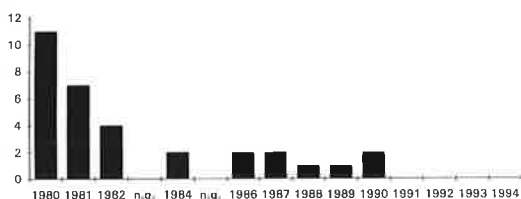
Ijsvogel (foto: K. Nigge).

Soort	Uitgestorven sinds	Mamimum aantal broedparen na 1950
Roerdomp	1963	7
Woudaapje	1972	18-20
Zomertaling	70er jaren	enkele
Slobeend	70er jaren	enkele
Bruine Kiekendief	1964	7
Porseleinhoen	50er jaren	enkele
Blauwborst	1990	25
Snor	1973	54
Rietzanger	1980	150
Grote Karekiet	1969	12

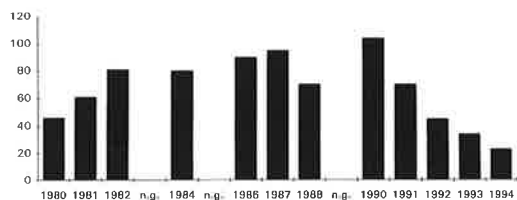
Tabel 3: Uitgestorven broedvogelsoorten.

schrijven een dergelijk hoge soortenrijkdom in Nederland voor de broedvogeldistrikten: Drents- en Brabants vennendistrict. Naast de hoge soortenrijkdom is het grote aantal broedparen water- en moerasvogels (o.a. Waterral met 12 en Kleine Karekiet met 202 broedparen) van grote betekenis. Van de waargenomen 88 soorten zijn er 18 soorten die als (ernstig) bedreigd op de Rode Lijst van Nordrhein-Westfalen zijn vermeld (GRO & WOG, 1986). Vanwege de hoge aantallen broedparen van een aantal van deze soorten, zoals de Kleine Karekiet, is de ornithologische betekenis van het natuurgebied Krickenbecker Seen ook op landelijk niveau nog steeds als zeer hoog te noemen. Dat de betekenis toch verder afneemt blijkt o.a. het verdwijnen van de Watersnip als broedvogel uit het natuurgebied en daarmee uit de Kreis Viersen.

Dat het natuurgebied ondanks de vanaf 1938 in

Figuur 2: Aantal territoria van de Blauwborst in de periode 1980-1994 (n.g.= niet geteld).

Figuur 3: Aantal territoria van de Fuut in de periode 1980-1994 (n.g.= niet geteld).

kracht zijnde beschermde status sterk in zijn wetenschappelijke betekenis achteruit is gegaan, blijkt uit het verdwijnen van de ondergedoken waterplanten in de plassen en van de rietgordels die als eerste stadium in het verlandingsproces de plassen omringden (Reyriink & Hubatsch, 1993). De oorzaak daarvan is naar alle waarschijnlijkheid gelegen in de al eerder vermelde slechte waterkwaliteit van de Nette. Dat deze veranderingen eveneens consequenties hadden voor de ornithologische betekenis blijkt uit de opsomming van de uitgestorven riet- en watervogels (tabel 3). Naast het vermoedelijke jaar van uitsterven is per soort het hoogst aantal vastgestelde broedparen vermeld. De gegevens zijn o.a. gebaseerd op Eber (1968) en Thier (1980).

Interessant te vermelden is dat 1991 met een broedgeval van de Buidelmees ook nieuwe broedvogelsoorten verschijnen (Thomas & Hubatsch, 1992). Een succesvolle en blijvende 'nieuwkomer' is de Grauwe Gans (Kurstjens & Reyriink, 1994)

Worden de resultaten van de broedvogelinventarisatie vergeleken met gegevens uit de aangrenzend broedvogelkartering van Midden-Limburg (Van Noorden, 1994), zijn de gevonden aantallen Grote Gele Kwikstaarten, Waterrallen, Wintertalingen, Sprinkhaanrietzangers en Kleine Karekieten opvallend. Deze hoge dichtheden worden verklaard door de aanwezigheid van de enkele kilometers lange relatief natuurlijke laaglandbeken Nette en Renne, in afwisseling met gagemoerassen en uitgestrekte rietvelden langs de plassen. Het feit dat in deze gebieden zelden verstoringen door bezoekers optreden speelt daarbij ongetwijfeld een rol.

Binnen het totale bosoppervlak neemt het zeggrijke elzenbroekbos een belangrijke plaats in. Glanskoppen, Goudvinken en Kleine Bonte Spechten bereiken in vergelijking met Midden-Limburg hier hoge dichtheden. Ook de Bosuil komt relatief veel voor. Opvallend is dat het vogelsoorten betreft, die hun hoogste activiteit relatief vroeg in het voorjaar kennen. Mogelijk spelen verschillen in de intensiteit van de uitgevoerde inventarisaties (o.a. een geringere bezoekfrequentie bij de Middenlimburgse kartering) hierbij een rol. De Bonte Vliegenvanger en de Fluiter hebben de hoogste dichtheden in de aanwezige eiken- en beukenhakhoutbossen, die relatief open van karakter zijn. De Bonte Vliegenvanger profiteert daarbij vooral van de vele aanwezige nestkasten. Een soort die in de Krickenbecker Seen relatief weinig voorkomt is de Gekraagde Roodstaart.

Tijdens de inventarisaties werden geen broedgevalen van de Blauwborst meer geconstateerd. Het laatste broedgeval dateert uit 1991 (figuur 2). De sterke afname van het aantal broedparen van de Fuut in de afgelopen jaren laat figuur 3 zien. De oorzaak voor het verdwijnen van de Blauwborst is gelegen in het vergrassen en verruigen van de rietmoerassen als gevolg van de te lage waterstanden in de plassen. De oorzaak voor de achteruitgang van de Fuut is niet geheel duidelijk. Tegelijkertijd nam ook het aantal overwinterende Aalscholvers af, van meer dan 300 in januari 1991 tot iets meer dan 100 in 1994. Mogelijk is het voedselaanbod verslechtert als gevolg van de afname van de hoeveelheid uitgezette jonge vis.

Nadat in de 60-er en 70-er jaren het aantal broedende Blauwe Reigers rond de 20 schommelde nam in de jaren 80 als gevolg van het ingevoerde jachtverbod de aantallen bezette nesten sterk toe. Het hoogste aantal werd met 310 bezette nesten in 1990 bereikt. De aantallen namen daarna weer af tot 229 in 1994.

Waterwildtellingen

Vanaf de 80-er jaren werden 's winters regelmatig waterwildtellingen verricht. Vanaf 1990 worden deze tellingen gedurende het gehele jaar drie keer per maand doorgevoerd.

In tabel 4 is per soort voor 1994 het maximum aantal individuen weergegeven. In vergelijking met het

voorkomen van watervogels in de Middenlimburgse Maasplassen (Van Noorden, 1992) vallen de hoge aantallen Slobeenden en Grote Zaagbekken op. Ook is het aantal doortrekkende Zwarte Sterns hoog. Het hoge aantal meeuwen berust op tellingen van de slaappleatsen. Daarnaast bevinden zich binnen het gebied slaappleatsen van Aalscholvers, Zwarte Kraaien en Waterpiepers.

Uit de hoge aantallen blijkt de betekenis van de binnen het natuurgebied aanwezige plassen voor de water- en moerasvogels. Deze is vergelijkbaar hoog met de meest waardevolle Middenlimburgse Maasplassen (Van Noorden, 1992). Door de relatief geïsoleerde ligging ten opzichte van overige wateren vormt het natuurgebied Krickenbecker Seen hiermee een belangrijk kerngebied voor water- en moerasvogels.

Een gedeelte van de hier waargenomen vogels zal ongetwijfeld op het aangrenzende Nederlandse grondgebied foerageren, zoals de Blauwe Reiger. Grensoverschrijdingen door vogels treden naast de reguliere bewegingen van foerageerplaats naar broed- of slaappleats vooral op bij langere vorstperiodes. De plassen in het stroomgebied van de Nette met een gemiddelde diepte van ongeveer twee meter vriezen bij vorst snel dicht en vervolgens verdwijnen de watervogels voor het overgrote deel. Binnen de Kreis Viersen en het zuiden van de Kreis Kleve zijn elders geen verhoogde aantallen watervogels als gevolg van deze vorsttrek te constateren. Zeer waarschijnlijk trekken deze vogels naar de

Blauwe Reigers, overwinterend in Krickenbecker Seen
(foto: M. Woike).

Soort	Maximum aantal
Roodkeelduiker	2
Fuut	117
Roodhalsfuut	2
Geoorde Fuut	2
Dodaars	7
Aalscholver	115
Blauwe Reiger	78
Kwak	1
Roerdomp	1
Knobbelzwaan	10
Rietgans	43
Grauwe Gans	398
Canadese Gans	1
Smient	3
Krakeend	16
Wintertaling	168
Wilde eend	704
Pijlstaart	2
Zomertaling	4
Slobeend	180
Krooneend	1
Tafeleend	86
Kuifeend	23
Brilduiker	6
Nonnetje	27
Grote Zaagbek	125
Visarend	2
Bruine Kiekendief	2
Waterhoen	40
Meerkoet	99
Watersnip	6
Groenpootruiter	4
Oeverloper	1
Grote Mantelmeeuw	1
Kleine Mantelmeeuw	142
Zilvermeeuw	730
Stormmeeuw	300
Kokmeeuw	3.500
Zwarte Stern	25
Ijsvogel	2
Grote Gele Kwikstaart	2
Nijlgans	13
Mandarijneend	3
Indische Gans	2

Tabel 4: Maximale aantallen watervogels in 1994.

Maas en de Midden-Limburgse Plassen. Een nadere analyse van de gegevens uit de aan beide kanten van de grens uitgevoerde waterwildtellingen kan daar meer duidelijkheid in brengen.

De Aalscholver overzomert al meerdere jaren met enkele tientallen individuen in het natuurgebied de Krickenbecker Seen. Tot nog toe werd nog geen broedgeval vastgesteld, hoewel de omstandigheden met de aanwezigheid van de reigerbroedkolonie gunstig lijken.

In de afgelopen winter werden voor het eerst na de

De Roerdomp is recent weer gesignaleerd in de Krickenbecker Seen (foto: K. Nigge).

winter van 1963 weer regelmatig Roerdompen waargenomen. Wellicht komt deze soort na lange afwezigheid in geheel Nordrhein-Westfalen hier weer voor het eerst tot broeden.

Dankwoord

Naast de veldmedewerkers van het Biologisch Station: Lars Delling, Helmut Klein, Wendt Müller, Stefani Pleines, Gerold Sternberg, Barbara Thomas en Stefan Wormanns, wordt voor het verschaffen van aanvullende informatie de bestuursvoorzitter Georg Sennert bedankt.

Literatuur

- Eber, G. 1968. Die Brutvögel des Teichröhrichts an den Krickenbecker Seen. *Niederrheinisches Jahrbuch X*: 79-84.
 GRO & WOG, 1986. Rote Liste der in Nordrhein-Westfalen gefährdeten Vogelarten. Schriftenreihe der LÖLF 4, 2. Fassung: 146-158.

- Hubatsch, H. 1970. Das Krickenbecker Naturschutzgebiet im Nettetal. Heimatbuch des Kreises Kempen-Krefeld 1970. Kreis Kempen-Krefeld, Kempen.
- Hubatsch, H. 1993. Die Graureiher der Sekretis. Deutschlands größte Reiherkolonie im Nettetal. Kreis Viersen 1938-1990. Heimatbuch des Kreises Viersen 1994: 262-275.
- Hustings, M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. 1985. Vogelinventarisatie, Natuurbeheer in Nederland, 3. Pudoc, Wageningen/Vogelbescherming, Zeist.
- Kreis Viersen, 1993. Gewässergütebericht 1993. Der Oberkreisdirektor des Kreises Viersen, Viersen.
- Kurstjens, G. & L. Reyriink. 1994. De opmars van broedende Grauwe Ganzen in Limburg en de aangrenzende Kreis Viersen in Nordrhein-Westfalen. Limburgse Vogels 5 (2): 49-54.
- Kwak, R.G.M., L.A.F. Reyriink, P.F.M. Opdam & W. Vos, 1988. Broedvogelstrichten van Nederland. Reeks Landschapsstudies 10. Pudoc, Wageningen.
- Neubaur, F. 1924. Die Vogelwelt des Nett-Tales. Die Natur am Niederrhein, Jahrg. 3(2): 60-65.
- Noorden, B. van, 1992. Watervogels en wetlands in Limburg. Reports of the project "ecological rehabilitation of the river Meuse" nr. 7-1992. Provincie Limburg (hoofdgroep R.O.V.), Bureau Waardenburg (Culemborg), RIZA (Lelystad) en Rijkswaterstaat, directie Limburg (Maastricht).
- Noorden, B. van, 1994. De broedvogels van Midden-Limburg, Avifaunakaratering Limburg Deelgebied III, 1992. Provincie Limburg, Hoofdgroep Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, Bureau Landelijk Gebied, Maastricht.
- Reyriink, L. & H. Hubatsch, 1993. Die Uferzerstörung an den Netteeseen. Limnologie Aktuell (5): 131-140.
- Steeger, A. 1934. Das Nettetal am nördlichen Niederrhein und der Viersener Horst. Die Natur am Niederrhein 4 (1): 1-17.
- Thier, H. 1980. Die Bestandsentwicklung einiger Brutvogelarten im Naturschutzgebiet Krickenbecker Seen. Charadrius (16): 14-28.
- Thomas, B. & H. Hubatsch, 1982. Erste Brut der Beutelmeise im Kreis Viersen. Charadrius 28 (3): 156.

Leo Reyriink, Biologisch Station Krickenbecker Seen, Krickenbecker Seen, D-41334 Nettetal

Bijzondere waarnemingen

Reuzensterns bij Roermond in september 1994

In de nazomer is het tijdens mooi, zonnig weer tussen al het recreatieve geweld in het Maasplasseengebied in Midden-Limburg niet erg aantrekkelijk vogelen. De enige reden om dit gebied in deze tijd te bezoeken is de recente aanwezigheid van enkele voorbeeldterreinen voor natuurontwikkeling, waar bijna altijd wel aardige dingen te zien zijn.

Met in ons achterhoofd de gedachte (of zo u wilt de wens) om leuke trekvogels te zien, bezochten ondergetekenden daarom op 3 september 1994 rond 11.00 uur de Isabellegreend en de Oolerplas bij Merum/Herten (gem. Roermond). Het met de telescoop afturen van groepen meeuwen is vaak een lucratieve bezigheid, en ook deze keer weer werd onze aandacht getrokken door een groepje meeuwen op een van de weinige grind-zandeilandjes die het plassegebied rijk is.

Na enig speur- en determinatiewerk werd onze aandacht al gauw getrokken door een kanjer van een bloedrode snavel waar een vogel aan vastzat: zo kun je de eerste indruk wel beschrijven als je met je telescoopbeeld rustig van vogel tot vogel glijdt en

plots een Reuzenstern *Sterna caspia* in vol ornaat in beeld krijgt. Voltreffer dus!

Met volle teugen genietend van deze prachtvogel, die ook af en toe rondvloog, zijn heerlijk rauwe roep liet horen en af en toe naar vissen in het water dook, viel ons op dat deze vogel aan het linker loopbeen geringd was. Enkele fracties later zagen we echter een vogel op het eilandje zitten die aan het rechter loopbeen een ring droeg! Na luttele seconden ontdekten we dat een tweede vogel zich al die tijd aan de achterkant van het eilandje aan ons oog had onttrokken. Spoedig daarna zaten beide vogels mooi naast elkaar op het eilandje, dus daarover geen twijfel meer.

Wie schetst onze verbazing toen we om ca. 11.45 uur opeens nóg drie Reuzensterns ontdekten, die uit noordelijke richting kwamen aanvliegen en zich bij de andere twee dieren aansloten! Het betrof alle adulte dieren, waarvan de hoeveelheid wit op de kruin overigens wel enigszins verschilde.

De dieren werden vanaf dat moment onrustiger en de vrees dat ze al snel zouden vertrekken werd helaas bewaarheid. Om 12.10 uur begonnen de vogels flink te roepen, rond te vliegen en zelfs hoog op te cirkelen. Na enkele minuten verdwenen ze in zuidelijke richting en was het mooie schouwspel

verleden tijd. Helaas tekort om nog andere vogelaars te waarschuwen.

Nog meer Reuzensterns

's Avonds bleek dat ook in de Asseltse Plassen (Roermond) Reuzensterns waren gezien. Het betrof hier in totaal vier exemplaren (eveneens adult) die om 09.45 uur werden ontdekt (P. Lemmens) en daarna nog door diverse waarnemers werden gezien. Rond 11.30 uur vertrokken drie van deze vogels in zuidelijke richting, en het lijkt geen twijfel dat dit de vogels waren die om 11.40 uur op de Oolerplas werden opgemerkt. Eén Reuzenstern is tot ca. 17.00 uur bij de Asseltse Plassen blijven rondhangen, maar is na die tijd niet meer opgemerkt (J. Boeren). In totaal werden er deze dag dus zegge en schrijve zes Reuzensterns waargenomen. Reden om het voorkomen van deze soort eens op een rijtje te zetten.

Voorkomen in Europa

De broedpopulatie van de Reuzenstern in Europa is slechts 4.800-8.100 dieren groot en beperkt zich in verspreiding tot Zweden, Finland, Estland (kusten van de Oostzee), Rusland, de Oekraïne en Turkije (Tucker & Heath, 1994). De soort doet het vrijwel overal slecht. De hoofdzakelijk in juli, augustus en september door Nederland trekkende vogels zijn afkomstig uit het Oostzeegebied en overwinteren in lagunes en deltagebieden in het Middellandse Zeegebied, langs de Atlantische kust van West-Afrika, maar vooral in overstromingsgebieden van rivieren in de savannes ten zuiden van de Sahara (SOVON, 1987). De soort is dus een uitgesproken lange afstandstrekker. Tijdens de voorjaarstrek is de soort in ons land aanmerkelijk zeldzamer. In Europa vindt doortrek vooral over land plaats.

Met name het IJsselmeergebied (Steile Bank, kusten Flevopolders) is een belangrijk pleistergebied tijdens de najaarstrek (SOVON, 1987).

Voorkomen in Limburg

Volgens Ganzevles *et al.* (1985) is de Reuzenstern in Limburg een dwaalgast. De volgende waarnemingen zijn bekend:

- 31 juli 1971 1 ex. te Belfeld,
- 15 juni 1975 1 ex. dood gevonden onder hoog-

spanningsleiding te Ohé en Laak (op 6 juli 1973 geringd in Finland),

- 18 juli 1977 1 ex. te Eijsden,
- 30 augustus 1981 1 ex. te Itteren.

Aan deze lijst kunnen nog twee waarnemingen worden toegevoegd:

- 14 juli 1987 2 ex. Steyl/Tegelen (W. Scheres; Scheres 1990).
- 16 april 1994 1 ex. te Belfeld (W. Scheres; Schols *et al.* 1994).

De waarnemingen in Merum/Herten en Asselt betreffen dus de achtste en negende waarneming in Limburg; bovendien zijn dit de laatste gevallen in het najaar. Het betreft tevens de grootste groep ooit in Limburg gezien; het tot nu toe waargenomen aantal werd bijna verdubbeld! Deze waarnemingen geven maar weer eens aan dat de Maas en de Maasplassen ook in andere tijden dan de winter erg leuk kunnen zijn.

Literatuur

- Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen. 1985. Vogels in Limburg. Publicatie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, reeks XXXV, aflevering 5-15.
- Scheres, W. 1990. Waarnemingen van sterns in het Maasgebied bij Tegelen/ Limburgse Vogels 1 (1990): 20-22.
- Schols, R., K. Lemmens & M. Berlijn, 1994. Vogelwaarnemingen. Aflevering 4, maart tot en met juli 1994, Limburgse Vogels 5: 69-74.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.
- Tucker, G.M. & M.F. Heath, 1994. Birds in Europe: their conservation status, Birdlife International, Cambridge.

*Frans Schepers, Ophoven 56, 6133 XW Sittard
Ton Cuypers, Wilhelminalaan 26, 6107 AK Stevensweert*

Waarneming van een Zwarte Ibis te Brunssum

Op 1 oktober 1994 om 10.05 uur werd tijdens een bezoek aan het groevegebied in het Duits/Nederlands grensgebied ten oosten van Brunssum door ons (Rob en Wilma van der Laak, Kees van Dijk en ondergetekende) een ongeringde Zwarte Ibis *Ple-*

gadis falcinellus waargenomen. De vogel werd foeragerend op het slib aangetroffen van de aldaar gevestigde slibverwerking (bedrijfsterrein "Ora et Labora") en was op grote afstand al als zodanig te herkennen. De vogel is onmiskenbaar en niet te verwisselen met andere inheemse soorten. De in gevangenschap gehouden Puna Ibis *Plegadis ridgwayi* lijkt echter sterk op de Zwarte Ibis, maar heeft kortere poten en een dikkere nek.

De wadende vogel foerageerde door met zijn iets geopende snavel snel en ondiep in het slib te stoten. Onder betere lichtomstandigheden konden de volgende dag de iriserende groenachtige schijn op flanken en de eveneens iets iriserende roodbruine rug en schouders worden waargenomen. Tevens waren hals en kop zwaar bezet met witte puntjes, waaruit blijkt dat het een onvolwassen vogel of een adulte vogel in winterkleed betrof. Eénmaal werd de vogel rondvliegend waargenomen in een groep spreeuwen, waarbij hij de plotselinge veranderingen in richting van de groep wonderwel goed kon volgen. Ook verbleef de vogel meerdere malen in de bomen langs de Waubacherweg. Vliegen deed de vogel met uitgestrekte hals en poten waarbij opviel dat poten en hals niet in een rechte lijn lagen maar iets naar beneden gebogen waren ten opzichte van elkaar. Volgens een medewerker van het recyclingsbedrijf was het dier reeds vanaf 27 september 1994 op het bedrijf aanwezig en is het na 2 oktober 1994 niet meer waargenomen. Het geval is inmiddels in behandeling bij de CDNA.

Volgens de literatuur (o.a. Tucker & Heath, 1994) is de Zwarte Ibis broedvogel in moerasgebieden langs de Donau en in de Balkan, Spanje en de Camargue. De laatste jaren schijnt de soort weer sporadisch eerder verlaten broedgebieden te bezetten. Overwintering geschiedt meestal ten zuiden van de Sahara. De soort kan, vooral wanneer de wind langere tijd vanuit de zuid- en zuidoosthoek waait, wel eens in Nederland verzeild raken (vooral tijdens de najaarstrek). Ten tijde van de waarneming meldde de "Vogellijn" van Dutch Birding waarnemingen van een groep van 7 ex. in Groningen, 2 ex. overvliegend te Oosterend (Terschelling), 10 ex. overvliegend te Texel en 8 ex. overvliegend op Campina in Noord-Brabant.

In de mij tot beschikking staande literatuur worden voor Nederlands Limburg de volgende waarnemingen vermeld:

De Zwarte Ibis had een invasie-achtig voorkomen in het najaar van 1994 (foto: W. Quaackers).

- in Ganzevles *et al.* (1985) en SOVON (1987) wordt de volgende waarneming vermeld: 17 oktober 1982 1 volwassen ex. op trek te Neerbeek en later op de dag waarschijnlijk hetzelfde ex. te Itteren overtrekkend;
- in Hens (1965) wordt melding gemaakt van een geschoten ex. in september 1926 te Nederweert welke opgegeten is. Tevens een groep van minstens 14 ex. welke zich van 23 oktober tot en met 6 november 1932 in de Peel rond Weert ophield, waarvan 9 ex. in de omgeving geschoten werden;
- in het IJsvogeltje (Vogelwacht Limburg) werden bij de veldwaarnemingen van maart 1986 tot en met september 1994 maar liefst vijf waarnemingen van de Zwarte Ibis opgenomen zonder verdere details.

Literatuur

- Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen. 1985. Vogels in Limburg. Publicatie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, reeks XXXV, aflevering 5-15.
- Hens, 1965. Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg. Publicaties Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastrecht.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. Almelo.
- Tucker, G.M. & M.F. Heath. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Birdlife International, Cambridge.

Wil Quaackers, Eindstraat 16c, 6451 AD Schinveld (Onderbanken)

Zilverreigers in het Limburgse

In het afgelopen jaar werden in Limburg opvallend veel zilverreigers gezien; vooral langs de Maas bezuiden Roermond alsook in de Grootte Peel. Het betrof zowel Kleine als Grote Zilverreigers *Egretta garzetta* en *E. alba*. Genoeg reden dus om het wel en wee van beide soorten in onze provincie kort op een rijtje te zetten.

De waarnemingen in 1994

Van de Kleine Zilverreiger zijn er in het voorjaar overtrekkende exemplaren gemeld bij Maasbracht (2 ex. op 5 mei) en de Grootte Peel (1 ex. op 14 mei). Later in de zomer pleisterde een vogel langdurig in Midden-Limburg. Deze vogel pendelde van het Haeselaarbroek bij Echt (26 juni) naar de Bouxweerd (Buggenum) om daarna gedurende lange tijd bij de Isabellegreend (Roermond) te verblijven (tot 16 juli). Vervolgens toog de reiger zuidwaarts naar de omgeving van de Koningssteen bij Thorn (tot 20 juli) om tussen 1 en 11 augustus te vertoeven in de delta van de Oude Maas nabij Stevensweert. Door de bank genomen vallen deze lokaties onder de noemer "open ondiep viswater", het karakteristieke foerageerbiotoop van deze zilverreiger.

Ook van de Grote Zilverreiger zijn in 1994 drie waarnemingen gedaan: op 10 maart 1 ex. in de Grootte Peel en rond 12/13 mei een vogel langs de Maas tussen Itteren en Elsloo. Bovendien fleurden

maar liefst twee exemplaren de kolonie Blauwe Reigers van Hochtter Bampd bij Lanaken (B) van 22 oktober tot en met 4 november op. De beide adulten trokken fel van leer tegen elkaar, én tegen hun blauwgrijze soortgenoten. Bovendien profiteerden de reigers van het fenomeen "community fishing" dat werd opgevoerd door een groep van ca. 600 Aalscholvers waarbij wanhopige vis op de kant werd gedreven. Op 6 november werd in de Eijsder Beemden bij Oost-Maarland nog een vogel geobserveerd, eerst aan de grond en later zuidwaarts wegtrekkend. Het gaat hier waarschijnlijk om een van beide bovengenoemde vogels.

Voorgaande jaren

Gedurende de 20ste eeuw zijn in Limburg minstens 12 waarnemingen van de Kleine en 15 van de Grote Zilverreiger gedaan (Ganzevles *et al.*, 1985; diverse vogelarchieven). Eerstgenoemde soort is enkel gezien in de zomerperiode tussen 24 april en 19 augustus met uitzondering van één late waarneming van 1 oktober 1993 bij Hochtter Bampd. Er zijn (nog) geen winterwaarnemingen bekend; de soort overwintert dan ook vooral ten zuiden van de Sahara. Sinds kort zijn er ook winterwaarnemingen in Zuid-Frankrijk en Groot-Britannië.

Wanneer de gegevens chronologisch worden bekeken, valt het grote aantal waarnemingen op vanaf 1990 (acht) tegen slechts vier in de periode 1900 tot en met 1989.

Het oogverblindend wit van een Grote Zilverreiger in het natuurgebied Hochtter Bampd in het najaar van 1994 (foto: K. Lemmens).

De Grote Zilverreiger is daarentegen gedurende vrijwel het hele jaar geobserveerd; merkwaardig genoeg echter niet in de nazomermaanden augustus en september. Echte winterwaarnemingen zijn schaars: februari 1956 bij Maasbree en eind december 1989 bij Griendtsveen. Overigens is de soort in Zuidoost-Europa normaal gesproken een jaarvogel. Net als bij de Kleine is het aantal waarnemingen van de Grote Zilverreiger vanaf het eind van de jaren '80 relatief flink toegenomen. Voor beide reigers geldt bovendien dat het overgrote deel daarvan is verricht langs de Maas (figuur 1).

Europese expansie

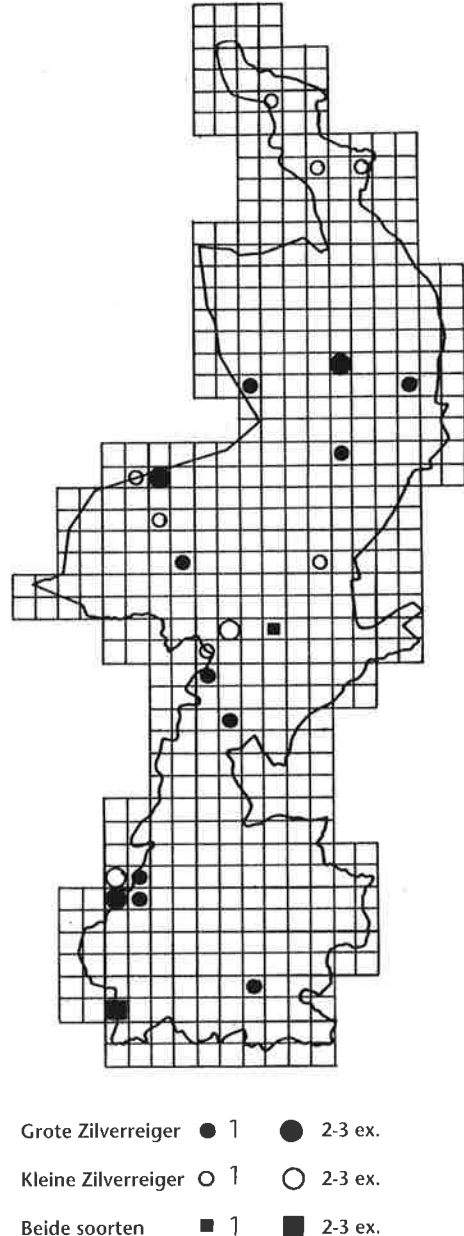
Dat beide soorten steeds meer worden gezien in Limburg is niet alleen te wijten aan het explosief gegroeide legioen vogelaars maar houdt ook verband met daadwerkelijke uitbreiding van beide soorten in West-Europa gedurende deze eeuw. Het reguliere broedgebied van de Kleine Zilverreiger omvat Zuid-Europa, terwijl de Grote zich beperkt tot Zuid-oost-Europa.

Als broedvogel komen beide soorten vanaf 1978 onregelmatig (Kleine) tot min of meer regelmatig (Grote) voor in Nederland. De meest recente bronnen maken melding van 3-4 paar Grote Zilverreiger in 1992 in onder meer de Oostvaardersplassen (van Dijk *et al.*, 1994) en van de Kleine Zilverreiger wordt voor 1994 melding gemaakt van een waarschijnlijk broedgeval in de duinen bij Voorne (archief SOVON). De dichtstbijzijnde broedgebieden van de Kleine Zilverreiger liggen momenteel in Noord-Frankrijk (Bezzel, 1985).

In dit licht bezien zijn de toekomstverwachtingen voor deze fraaie soorten hooggespannen en blijft het uitkijken geblazen in de lommerrijke bossen langs de Maas, speciaal daar waar hun grijsblauwe soortgenoten reeds nestelen. Vergeet niet dat deze exotisch ogende soorten gedurende de 19e eeuw vrij algemene inheemse broedvogels waren tezamen met andere reigerachtigen in enorme kolonies (Vera, 1988). De voornaamste bottleneck voor definitieve vestiging wordt met name gevormd door de relatief beperkte foerageermogelijkheden (Voslamber, 1992). Beide dagactieve soorten prefereren helder en ondiep viswater in de vorm van poelen en strangen. Aangezien de kwaliteit en het doorzicht van de Nederlandse oppervlaktewateren langzaam maar zeker verbeteren, ligt ons wat dit betreft nog een leuke toekomst in het verschiet.

Dankwoord

Speciale dank gaat uit naar Huub Gilissen, Ran Schols en Carlo van Seggelen voor hun bijdrage aan het tot stand komen van dit artikel.

Figuur 1. Overzicht van alle waarnemingen van Kleine en Grote Zilverreigers in Limburg in de periode 1900-1994.

Literatuur

- Bezzel, E., 1985. Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Nichtsingvögel. AULA-verlag, Wiesbaden.
- Dijk, A.J., van, F., Hustings & T. Verstrael, 1994. SOVON Broedvogelverslag 1992, SOVON, Beek-Ubbergen.
- Ganzevles W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985. Vogels in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.
- Vera, F.W.M., 1988. De Oostvaardersplassen. IVN/ Grasduinen, Oberon.
- Voslamber, B., 1992. Zilverreigers *Egretta sp.*, in de Oostvaardersplassen in 1991. Limosa 65 (3): 89-92.

Gijs Kurstjens, *Le Bron de Vexelastraat 27, 6042 AN Roermond*

Een adulte Griel pleisterend te Veldhoven (Bocholt, B)

In het kader van een Vlaams weidevogelmonitoringproject inventariseerde ik in 1994 voor het tweede jaar in successie samen met mijn broers, vader en enkele Nederlandse vrienden de weidevogels van het landbouwgebied Veldhoven te Lozen-Bocholt (B). Op 22 mei waren we aan de vijfde ronde voor het broedseizoen 1994 toe.

Rond 10.15 uur hadden we ons naar gewoonte in twee groepjes gesplitst om sneller een groter stuk te kunnen beslaan. Plots vloog links van mijn broer Steven en mij een bruinachtige vogel op. Onze eerste gedachte was natuurlijk een Wulp. Bij nader toezien

Griel (foto: F. Schepers).

met de verrekijker vielen echter de relatief korte, geelzwarte snavel, het grote oog in de ronde kop, de eerder afgeronde vleugels en het ontbreken van wit op de rug op. We herzagden snel onze determinatie en hielden het op een Griel *Burhinus oedicnemus*. De vogel was ondertussen terug geland en bevond zich wat verderop in een maïsveld. Toen hij een tweede maal vliegend werd gezien, namen we ook de twee lichte vleugellijnen, het wit rond het oog en de witte vlekken in de zwarte vleugelpunten waar.

We besloten om snel onze inventarisatieronde te vervolmaken en nadien terug te keren samen met de twee overige inventariseerders van dienst, mijn vader en Thieu Van Lierop.

Omstreeks 12.15 uur waren we terug ter plaatse (ditmaal met een telescoop) en konden we de Griel ook vrij langdurig op de grond observeren. Uiteindelijk verdween de vogel uit het zicht doordat hij zich achter een bultje in de akker op de grond neerzette.

In de namiddag gingen we samen met enkele vrienden opnieuw terug. Na enig zoekwerk vonden we de Griel weer en probeerden we hem te benaderen. De vogel trachtte daarop in eerste instantie te ontkomen door weg te rennen en zich plat tegen de grond te drukken (cf. Cramp & Simmons, 1983). Even later ging hij echter toch op de wieden. Ondertussen hadden zich donkere wolken samengepakt en moesten we de aftocht blazen uit vrees voor een nat pak. 's Anderendaags zijn we tegen de avond wederom een kijkje gaan nemen en hebben we samen met drie Nederlandse vogelaars nog enkele interessante gedragingen kunnen observeren. Zo reageerde de vogel op scheervluchten van Kieviten met een opvallende dreighouding: gespreide vleugels, opgeheven staart, neerdrukkende houding en vooruitgestrekte kop. Eenzelfde reactie werd door Cramp & Simmons (1983) vermeld als reactie op een aanvallende Boomvalk. Door Glutz von Blotzheim *et al.* (1977) werd dit gedrag beschreven als een conflict tussen wegvluchten of aanvallen bij het bedreigde dier. Voedsel zoeken deed hij door al speurend over de akker rond te lopen, hierbij af en toe een rustpauze inlassend (plevierachtig, zie Marchant *et al.*, 1986 en vergelijk Cramp & Simmons, 1983). Op een bepaald moment sprong hij van een opgehoogde aardappelrij in een aangrenzende voor waarin hij zich neerdrukte, terwijl hij de omgeving nauwgezet in het oog hield. Mogelijk was dit een reactie op een (voor ons niet zichtbaar) naderend gevaar. Dit anti-predator gedrag werd ook reeds beschreven door Cramp & Simmons (1983). Zeker tot en met de 24ste mei is de Griel door vrij

veel mensen uit Nederland en België waargenomen, de vogel bevond zich dan ook op slechts ca. 200 m van de grens met Nederlands Limburg.

Status in Noordwest-Europa en Limburg

De Griel is een broedvogel van open, droge terreinen, die vooral 's nachts actief is (Glutz von Blotzheim *et al.*, 1977; Cramp & Simmons, 1983). In 1957 werd in de Nederlandse duinen het laatste zekere broedgeval voor de lage landen vastgesteld (Desmet, 1987; De Lust, 1989; Osieck & Hustings, 1994).

Sinds 1994 prijkt de soort op de Nederlandse Rode Lijst van broedvogels (Hustings *et al.*, 1994). De auteurs hiervan plaatsen zelf grote vraagtekens bij het mogelijk terugkeren van deze soort als broedvogel in de Nederlandse duinen, gezien de grote recreatie- (door de Mens) en predatiedruk (door de Vos) op deze grondbroeder aldaar. In de zomer van 1993 en 1994 werd er echter een baltsende vogel waargenomen in het Zwanenwater (NH).

Heden ten dage bevinden de dichtstbijzijnde broedgronden zich in de Noordfranse Marne- (25-30 paar: Glutz von Blotzheim *et al.*, 1977) en Champagne-streek, en in Zuidoost Engeland (135-155 paar in het midden van de 80-er jaren: Marchant *et al.*, 1990). Deze populaties worden sinds de jaren '30 bedreigd door een voortschrijdende vernietiging van geschikt habitat en een toenemende verstoring. Dit heeft reeds geleid tot een inkrimping van het areaal en een afname van het aantal broedparen in deze gebieden. De vogels van de noordelijke streken zijn meestal rond eind maart of april terug uit hun overwinteringskwartieren van Noord- en Midden-Afrika (Marchant *et al.*, 1986). Waarschijnlijk betrof 'onze' Griel een laat terugkerende vogel ('overshooting'?), ofwel een zwervend exemplaar. De status als onregelmatige doortrekker in België (De Lust, 1989; De Smet, 1995), sluit hierbij aan.

Indien onze waarneming door het Belgisch Avifaunistisch Homologatie Comité (B.A.H.C.) aanvaard wordt, betreft het de zesde waarneming voor Belgisch Limburg (*cf.* De Smet, 1995). Uit Nederlands Limburg liggen tot nu toe acht gevallen voor (Ganzevles *et al.*, 1985). Van 12 van deze in totaal 14 gevallen zijn de exacte data gekend. Hieruit blijkt dat drie waarnemingen in maart (allen in NL), één in april (NL), vijf in mei (drie in B, twee in NL), twee in juli (beide in B) en een in augustus (NL) verricht zijn. Op drie uitzonderingen na (23 maart 1959: 3 ex. te Heerlerheide, 21 maart 1962: 4 ex. te Neder-

weert en 22 juli 1968: 4 ex. te Neerpelt (B), betrof het steeds solitaire exemplaren.

Dankwoord

Dank aan Gijs Kurstjens en Paul Van Sanden voor het doorsturen van respectievelijk de gekende Nederlandse en Belgische gegevens.

Literatuur

- Cramp S. en K. Simmons (eds.), 1983. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic, Volume III: Waders to Gulls, Oxford University Press, Oxford: pp. 67-81.
- De Lust, R. 1989. De Griel *Burhinus oediacnemus*. In Vlavico (red.): Vogels in Vlaanderen. Voorkomen en verspreiding. I.M.P., Bornem: p. 161.
- De Smet, G. 1995. Archief B.A.H.C.
- Desmet, J. 1987. Vogels, hun levensloop in België, hun wedervaren met de mens. Marc Van de Wiele, Brugge: p. 84-85.
- Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985. Vogels in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht: p. 194.
- Glutz von Blotzheim U., K. Bauer & E. Bezzel (red.), 1977. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 7: Charadriiformes (2. teil), Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden: pp. 776-801.
- Osieck, E.R. & F. Hustings, 1994. Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland, Technisch Rapport 12. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Marchant J., P. Hayman en T. Prater, 1986. Shorebirds: an identification guide to the waders of the world. Christopher Helm Ltd., Bromley, Kent: pp. 62-63 en pp. 238-239.
- Marchant J., R. Hudson, S. Carter en P. Whittington, 1990. Population trends in British breeding birds, British Trust for Ornithology, Tring, Hertfordshire, pag. 252.

David Beyen, Stationsstraat 50, 3910 Neerpelt (B)

Herkomst van het wijffe Slechtvalk bij Maasbracht

Sinds 1990 wordt er bij de Clauscentrale in Maasbracht jaarlijks door Slechtvalken *Falco peregrinus* gebroed. In het voorjaar van 1992 zijn er bij het wijffe kleurringen gezien. Ze droeg links een blauwe en rechts een zwarte ring. Deze vogel is momenteel, 13 maart 1995, nog steeds aanwezig en alles wijst er op dat er dit voorjaar opnieuw een legsel volgt. Het mannetje is niet geringd, evenals in de jaren 1992 tot en met 1994.

In het artikel "De Clauscentrale: een bolwerk voor de Slechtvalk, in Limburgse Vogels 5: 55-57 (1994),

meldde ik dat de kleurcombinatie bij het wijfje volgens Dr. Chr. Saar gebruikt is bij een project van de Deutscher Falkenorden (DFO). Daarbij zijn in gevangenschap gefokte Slechtvalken uitgezet in de Duitse deelstaten Hamburg en Sleeswijk-Holstein. Bij dit artikel is een noot van de redactie geplaatst: F. Schepers meldt dat het wijfje volgens de Vogelwarte Radolfzell in 1983 in het Schwarzwald, of in 1984 aan de Boven-Donau geringd moet zijn (meded. Vogeltrekstation Arnhem).

Op 11 juli 1994 werd door J. Biemans op de zwarte ring de code K2 afgelezen. P. Wegner van de Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz in Nordrhein-Westfalen heeft de ringgegevens kunnen achterhalen. De valk is door de DFO in gevangenschap gefokt en op 30 mei 1988 als nestjong uitgewend

vanaf de Dom in Bamberg, Oberfranken. De afstand naar Maasbracht bedraagt hemelsbreed ongeveer 375 km. De kleur van de ring aan de linkerpoot wordt omschreven als turkoois en moet de code IC 11707 dragen.

Alleen afgaande op de kleurcombinatie blijken er nu drie totaal verschillende herkomstgebieden mogelijk te zijn. Dat is jammer omdat de herkomst een belangrijke rol speelt bij het bestuderen van groeiende populaties.

Hiervoor zouden vogels uit afzonderlijke deelpopulaties direct herkenbaar moeten zijn aan het kleurgebruik bij de beringing. Dit is vooral belangrijk voor soorten met een grote mobiliteit. De Slechtvalk is zo'n soort bij uitstek; het vrouwtje in Maasbracht is daar opnieuw een voorbeeld van.

Peter van Geneijgen, Zijpendaalseweg 50, 6814 CL Arnhem

SOVON in de regio

Inventarisatie Europese Kanaries

Het broedgebied van de Europese Kanarie *Serinus serinus* beperkt zich in Nederland voornamelijk tot Zuid-Limburg. De hoogste concentraties komen voor in Maastricht, Valkenburg en Heerlen. Een goed beeld van de populatieontwikkeling in deze gebieden ontbreekt echter momenteel. Om daar verandering in te brengen, wordt de populatie van deze plaatsen vanaf 1995 jaarlijks geheel of gedeeltelijk (in vastomlijnde plots) geïnventariseerd. Buiten deze plaatsen komen echter zeker nog veel Eurokanaries voor. Goede stedelijke gebieden zijn er bijvoorbeeld nog bij Gulpen, Kerkrade, Simpelveld en Vaals. Verder bevinden zich rondom veel kastelen wel enkele territoria. Op plaatsen waar concentraties van vogels zitten is het tellen niet gemakkelijk en zijn veel bezoeken nodig om onder telling te voorkomen.

Heb je interesse om in een bovengenoemde plaatsen

of elders een vast plot voor je rekening te nemen, neem dan contact op met onderstaande persoon, de nieuwe coördinator van dit project. De inventarisatie houdt in dat men van eind maart tot eind juli ongeveer zes bezoeken moet brengen aan geschikt broedbiotoop zoals tuinen, parken, kerkhoven en kasteelparken. Uiteraard zijn alle losse waarnemingen interessant. Eenmalige waarnemingen na 15 mei kunnen als territorium worden aangemerkt. De volgende gegevens dienen genoteerd te worden: aantal (solitair of paartje), gedrag (zang/balts), datum en exacte plaats (bijvoorbeeld straat met huisnummer). De waarnemingen dienen op een kaart te worden ingetekend en worden aan SOVON doorgegeeld.

Wie doet mee aan dit leuke project? Neem dan contact op met:

Karel Lemmens, Wilhelminalaan 71, 6301 GH Valkenburg (tel. 04406-12953)

Telling Grote Gele Kwikstaart in 1995

Dit voorjaar zal het grootste deel van de Limburgse beken worden geïnventariseerd op Grote Gele Kwikstaarten *Motacilla cinerea*. Zuid-Limburg herbergt in goede jaren het leeuwedeel van de Nederlandse broedpopulatie. De coördinatie van dit project vanaf het broedseizoen 1995 is in handen van ondergetekende.

Het is de bedoeling tijdens het broedseizoen minimaal twee tellingen uit te voeren; bij voorkeur begin april en begin mei. Zowel losse exemplaren, zingen-

de en baltende vogels als paartjes kunnen worden genoteerd. Twee indicatieve waarnemingen mogen als broedterritorium worden aangemerkt. Het is daarnaast interessant om IJsvogels ook mee te inventariseren (op overeenkomstige wijze).

Voor veel beektrajecten hebben zich reeds mensen opgegeven. Er zijn nog enkele beken die nog 'open' zijn (o.a. het gedeelte van de Geleenbeek tussen Sittard en Hoensbroek). Geïnteresseerde tellers kunnen zich aanmelden bij:

Leen Bakker, Van Heinsberglaan 15, 6301 VH Valkenburg (tel. 04406-16882)

Vogelwaarnemingen

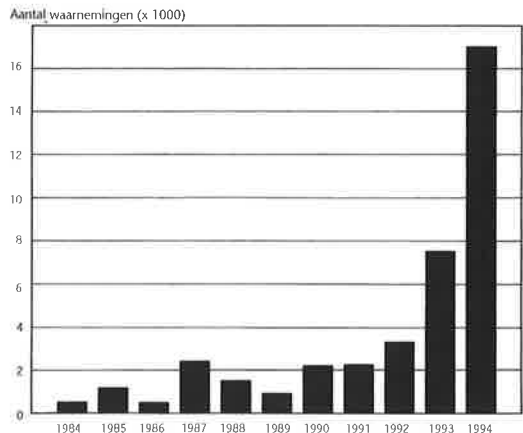
Aflevering 5, augustus tot en met december 1994

In het Vogelarchief Limburg zitten nu al zo'n 40.000 waarnemingen. Wie had dat kunnen vermoeden bij aanvang van dit project anderhalf jaar geleden. Uit 1994 ontvingen we in totaal ruim 17.000 gegevens. Het is aardig om in figuur 1 te zien dat ook uit de afgelopen tien jaar al heel wat waarnemingen zijn ontvangen. En dan te bedenken dat een schat aan oudere gegevens nog in oude aantekenboekjes ligt te wachten om ingestuurd te worden?!

In het archief zitten reeds vele schitterende waarnemingen. Wat te denken van zeldzaamheden als Dwerggors, Strandleuwerik, Steppekievit, Steltkluit, Kleinst Waterhoen, Steenarend, Kleine Burgemeester, Roodkopklauwier, Middelste Bonte Specht, Cettis Zanger? De top 15 van de doorgegeven soorten bestaat echter uit meer gewone, maar daarom niet minder interessante soorten namelijk: Buizerd (1.314 waarnemingen), Aalscholver (1.002), Grote Gele Kwikstaart (755), Oeverloper (674), IJsvogel (663), Sperwer (635), Torenvalk (623), Groene Specht (620), Europese Kanarie (565), Geelgors (514), Witgatje (501), Kievit (501), Putter (478), Grauwe Gans (477) en Kraanvogel (471). Veel soorten worden dus fanatiek ingestuurd, maar andere doen het helaas nog tamelijk slecht, zoals diverse 'gewone' soorten als Huismus, Merel, Ekster, Kuifmees, Matkop, Zwarte

Kraai en Turkse Tortel, maar ook soorten als Steenuil, Kerkuil, Zilvermeeuw en Wintertaling.

Tot nu toe hebben al meer dan 130 verschillende personen schrijflijsten ingestuurd maar het aantal (mede)waarnemers is natuurlijk veel groter. Nogal wat mensen zijn heel fanatiek met het insturen van hun waarnemingen. We hopen dat hun enthousiasme blijft en dat ze bovendien gezelschap krijgen van anderen. Op dit moment zijn de tien meest productieve waarnemers: Van der Coelen (COJ, 6.914 waarnemingen), Scheres (SCW, 5.632), Schols (SCL, 3.369),

Figuur 1: Aantal waarnemingen per jaar, Vogelarchief Limburg (stand per 1 februari 1995).

Avifauna-karteerders provincie Limburg (PRV, 2.195), Steverink (STK, 1.968), Roemen (ROJ, 1.382), Dolmans (DOL, 1.348), van Noorden (NOO, 989), Huijs (HUJ, 984) en Peters (PET, 918). Tot de top 20 behoren verder nog Lemmens (LEM), Vergoossen (VER), Alards (ALA), Maeghs (MAP), Evers (EVE), Kurstjens (KUR), Schaafstra (SCA), Van der Coelen (COW), Van Seggelen (SEC) en Verheggen (VEL).

Maar hoe leuk deze cijfers voor sommigen ook mogen zijn, het gaat in deze rubriek natuurlijk in eerste instantie om de veldwaarnemingen zelf!

Voor het samenstellen van deze beknopte waarnemingenrubriek over de maanden augustus tot en met december 1994, konden we gebruik maken van bijna 6.000 waarnemingen. Helaas ontvingen we uit het werkgebied Nederweert niet alle waarnemingen, terwijl diverse andere waarnemers hun gegevens te laat naar ons instuurden.

Ook deze keer was het onvermijdelijk om veel leuke waarnemingen hier onvermeld te laten. Maar wees gerust, alle gegevens zijn opgenomen in het Vogelarchief Limburg en komen ongetwijfeld een andere keer, in een ander verband aan de orde en zullen dan zeker hun nut bewijzen. We willen u van tevoren erop wijzen dat de genoemde waarnemlocaties slechts globaal worden omschreven. Vaak wordt alleen het dichtsbijzijnde kerkdorp of een andere bekende plaatsnaam genoemd. Ook kunnen we niet bij alle waarnemingen steeds alle medewaarnemers noemen, waarvoor onze excuses.

We willen op deze plaats wederom alle waarnemers bedanken voor het insturen van zijn of haar gegevens en M. Maas en J. van der Coelen voor de invoer van

de schrijflijsten. Tegelijkertijd vragen we iedereen, die nog (oude of recente) vogelwaarnemingen thuis heeft liggen en deze nog niet heeft doorgegeven, deze zo spoedig mogelijk via de schrijflijsten naar de Werkgroep Vogelarchief te sturen. Probeer steeds de waarnemplaats zo precies mogelijk in te vullen, in ieder geval het kilometerhok maar bij voorkeur tot op 100 meter nauwkeurig en vergeet vooral niet (wat momenteel helaas te vaak gebeurt!) om bij de **BSP-niet broedvogels** daarnaast ook het kwartbloknummer in te vullen.

Augustus

De eerste **Roodhalsfuut** zat bij Thorn van 23 tot 25 augustus (KUR, REN). Een **Geoorde Fuut** zat bij Buggenum op de 13e (MEE), op de 22e te Roosteren (CUO) en op de 24e te Thorn (VER). Door vele waarnemers werden de juveniele **Kwakken** bij Oost-Maarland gezien, met als maximum 4 ex. op 9 augustus (LEM, BEL, CUO, e.a.). De laatste twee vogels werden gezien op de 22e (GEN, SCA). Ook werden twee vogels (waarvan 1 adult) gezien bij Thorn van 18 tot 23 augustus (SCP, KUR). De **Kleine Zilverreiger** die al een hele tijd bij Stevensweert zat, bleef tot 11 augustus (CUO, BEL e.a.). Twee **Purperreigers** verbleven op Limburgse bodem: bij Itteren op de 2e (DOL) en bij Schinveld op de 9e (QUA). Drie overtrekkende **Zwarte Ooievaars** werden gezien bij Ooijen op 19 augustus (JAE). Buiten de grote groep **Ooievaars** van Itteren (zie *Limburgse vogels*, 1994 nr. 2) werd er een vogel gezien bij Venray op de 13e (trekkend, ZWE) en de 14e (pleisterend, ALA). Een vroege **Smient** zat op 2 augustus bij Buggenum

In november werden in totaal 11.153 Kraanvogels aan het Vogelarchief doorgegeven (foto: F. Schepers).

(VER). Hier zaten ook twee **Pijlstaarten** op de 26e (CUO). **Zomertalingen** verbleven er bij Oost-Maarland (max. 9 ex.), bij Buggenum (max. 11 ex.) en bij Herten (3 ex.). Bijzonder waren de twee **Witoogenden** die bij Buggenum zaten op 26 augustus (CUO), een soort die de laatste jaren bijna niet meer is waargenomen. In augustus werden **Rode Vrouwen** gezien bij Echt op de 15e (BRI) en bij Nieuwstadt op de 28e (HEF). Van de **Bruine Kiekendief** werden 18 waarnemingen ingestuurd. Vanaf 20 augustus werden de eerste **Visarenden** aangetroffen, totaal 7 waarnemingen. Het eerste overtrekkende **Smelleken** werd gemeld bij Oost-Maarland op de 31e (SCL, LEM). Een **Kwartel** werd waargenomen bij Ulestraten op 4 augustus (IUL). In de Banen werden in de tweede helft van augustus 2 **Porseleinhoenen** gezien (MEE). Het aantal steltlopers viel tegen deze maand; het volgende werd gezien: 1 resp. 3 **Bontbekplevieren** op de 20e en de 31e bij Ifteren (DOL), een **Drieteenstrandloper** op de 31e bij Oost-Maarland (SCL, LEM), een **Kleine Strandloper** in de Deurnsche Peel op de 3e (ALA) en een **Krombekstrandloper** bij Nieuw-Bergen op de 1e (ALA). **Regenwulpen** zaten er bij Nederweert op 9 (7 ex.) en 10 augustus (4 ex., GLN) en 1 ex. trok over bij Tegelen (MAP). Een bijzondere waarneming was die van drie **Steenlopers** langs de Maas bij Buggenum op de 27e (BEL). Met 18 waarnemingen (62 ex.) deed de **Geelpootmeuw** het niet slecht, de grootste groep (10 ex.) werd gezien bij Kessenich (MEE). **Zwarte Sterns** werden eind augustus vrijwel uitsluitend gezien bij Belfeld (SCW) met als maximum 5 ex., daarbuiten werden vogels gezien bij Roosteren en Stevensweert (CUO). Een **Nachtzwaluw** werd nog opgemerkt bij Koningsbosch op de 14e (LAH). Een groep van 2.000 **Boerenzwaluwen** verbleef in de tweede helft van augustus in de Deurnsche Peel (ALA). Vanaf 16 augustus werden 12 **Duinpiepers** gezien, met als grootste aantal 3 ex. trekkend bij Kerkrade op de 31e (SCA) en 5 ex. bij Koningsbosch op de 26e (BOJ). Op 2 augustus werd een **Rietzanger** bij Ifteren gezien (DOL). Zeer bijzonder is de melding van een **Taigaboomkruiper** bij Susteren op de 24e (EVE), ver buiten het bekende verspreidingsgebied in het uiterste zuidoosten van Zuid-Limburg. Een adult vrouwtje **Grauwe Klauwier** werd gemeld bij Buggenum op 23 augustus (LEP).

September

In september werd alleen bij Oost-Maarland een

Roodhalsfuut gezien (LEM). **Geoorde Futen** doken op bij Herten op 3 september (SCP) en bij Ifteren op de 11e (DOL, LEM). Tegenwoordig een echte zeldzaamheid is een waarneming van een **Roerdomp** op de Gemeenteheide, Nieuw-Bergen (ALA) op de 22e. Heel bijzonder was ook de vondst van een uitgeputte **Jan van Gent** bij Ven-Zelderheide, Ottersum op 16 september. Op 9 september werd een **Purperreiger** bij Neerharen gezien (DOL). Trekkende **Zwarte Ooievaars** werden tweemaal opgemerkt zoals 2 ex. bij Roermond op de 3e (BOJ) en 1 ex. bij Baarlo op de 9e (SCW). In de omgeving van Swalmen en Buggenum verbleef weer een **Ooievaar** van 11 tot 30 september (BOJ, MEE, VER) met op 11 september zelfs 2 ex. (VRE). Over de **Zwarte Ibis** bij Brunssum is elders in dit nummer meer te lezen. Op de 28e zaten er al 31 **Smienten** bij Roermond (VER). De laatste **Zomertalingen** werden gezien bij Herten (1 ex. op de 3e, SCP) en bij Swalmen (5 ex. op de 9e, CUO). **Krooneenden** zaten er op de 17e bij Roermond (2 ex.) en bij Swalmen op de 30e (1 ex., BOJ). Over de Groote Heide bij Venlo trok op 24 september een **Zwarte Wouw** (PET). **Rode Vrouwen** vlogen er bij Mariahoop op de 15e (SWI), Horn op de 18e (HEI) en bij de Groote Peel op de 24e (SEC). Niet minder dan 46 waarnemingen (70 ex.) van **Bruine Kiekendieven** werden er gedaan voornamelijk tussen 17 en 19 september. Reeds 5 waarnemingen van **Blauwe Kiekendieven** kwamen er vanaf de 4e binnen. De **Grauwe Kiekendief** deed het ook niet slecht met drie waarnemingen. Trekkende vogels werden gezien bij Margraten op de 8e (NIJ), bij Venray op de 18e (ALA) en bij Steijl op de 21e (HUI). Niet minder dan 51 waarnemingen van **Visarenden** druppelden bin-

Sneeuwgors 11-17 december te Ifteren/Neerharen (foto: K. Lemmens).

nen, voornamelijk van de Grensmaas en bij de Middenlimburgse plassen. Eind september werden 7 **Smellekens** waargenomen, voornamelijk trekkers. Afgezien van de **Slechtvalk** bij Maasbracht werd over de Grootte Peel op de 21e een trekkende vogel gezien (SEC). Vijf **Bontbekplevieren** zaten op de 26e bij Itteren (LEM). De enige **Zilverplevier** vloog op 30 september over de Grootte Peel (SEC, BOJ). **Kleine Strandlopers** zaten alleen bij Itteren: op 18 september 2 ex. (DOL) en op 26 september 1 ex. (LEM). De waarneming van een linie van 11 trekkende **Kleine Jagers** bij Epen op de 16e was zeer uitzonderlijk voor het binnenland en behoort tot een van de spectaculairste Limburgse waarnemingen van dit jaar (DOL). De aantallen **Geelpootmeeuwen** namen weer iets af, totaal toch nog 33 vogels. De gehele maand zat er een **Grote Mantelmeeuw** bij Herten (SCP, VER) en ook een vogel op de 9e bij Belfeld (SCW). De schitterende waarnemingen van de **Reuzenster** in Midden-Limburg worden elders in dit nummer uitvoeriger besproken. Andere sterren deze maand waren: **Visdief** (3 waarnemingen), en **Zwarte Stern** (28 ex.). Deze maand werden nog 12 keer **Gierzwaluwen** gemeld; de voorlopig laatste op de 20e (SCL). Een voor Limburg zeer zeldzame en bovendien vroege **Velduil** vloog op 21 september langs Buggenum (MEE). **Draaihalzen** werden gezien bij Meers op de 3e (SCL), bij Obbicht op de 11e (SCL) en bij Tegelen op 11 september (SCW). Over de telpost in de Grootte Peel vloog op 25 september een **Grote Pieper** (SEC). In september werden twaalf **Duinpiepers** gezien (div. waarn.), waarvan de helft over de Grootte Peel vloog (SEC). De laatste **Blauwborst** werd in de Grootte Peel gezien op de 24e (DOL). Een groep van 39 **Zwarte Mezen** bij Tegelen kondigde een beperkte invasie **Zwarte Mezen** voor dit najaar aan (SCW). **Buidelmezen** werden alleen bij Oost-Maarland gezien, 5 waarnemingen hier in de laatste week van september (LEM). Een mannetje **Grauwe Klauwier** liet zich op de 14e op de Grootte Heide bij Venlo bewonderen (PET). De enige **IJsgors** van september trok op de 21e over Someren-Eind (SEC).

Oktober

Bij Oost-Maarland werden eind oktober 2 **Roodhalsfuten** waargenomen (LEM), terwijl bij Herten in deze periode 2 **Geoorde Futen** verbleven (SCP, KUR). Het aantal **Aalscholvers** nam deze maand gestaag toe, met als maxima 500 ex. te Linne

en Herten (SCP, KUR), 140 ex. bij Steyl (SCW) en 600 ex. bij Itteren (SCP). Tussen 22 en 27 oktober konden in de Hochtter Bamdb bij Itteren twee **Grote Zilverreigers** bekeken worden (KUR, SCP, LEM e.a.). De **Ooievaar** van Swalmen bleef ook de hele maand oktober rondhangen. De eerste **Rietganzen** van het najaar verbleven op 18 oktober bij Buggenum (20 ex., LEP) en op de 22e bij 't Elfde, Grootte Peel (18 ex., SEC, NOO e.a.). Drie **Kolganzen** op de 17e over de Grootte Peel waren er eveneens vroeg bij (SEC). Zowel in Noord-Limburg (Heijen) als in Midden-Limburg konden deze maand tot maximaal 300 **Grauwe Ganzen** geteld worden. Midden-Limburg raakt steeds meer in trek bij de **Smienten**, getuige het grote aantal van 550 ex. dat eind oktober al aanwezig was (VER). Vroege **Toppereenden** zaten op de 15e bij Wessems (3 ex., VRE) en op de 16e bij Swalmen (VEE), terwijl op 18 oktober de eerste twee **Brilduikers** bij Roermond verschenen (LEP). Late **Wespendieven** waren er op de 1e in de Mariapeel (ALA) en op de 7e bij Haelen (MEE). **Rode Wouwen** werden deze maand 17 keer doorgegeven; vooral in de tweede helft van oktober. Indrukwekkend was het verblijf van een onvolwassen **Zeearend** in de Grootte Peel tussen 20 en 27 oktober (SEC, MEE e.a.). Er werden in oktober nog maar vier waarnemingen van **Bruine Kiekendieven** gemeld, een bewijs dat de meeste vogels Limburg al hadden verlaten. Het aantal meldingen van doortrekkende en pleisterende **Blauwe Kiekendieven** nam daarentegen toe tot maar liefst 48. Bijzonder was de melding van een onvolwassen **Ruigpootbuiserd** op 20 oktober in de Grootte Peel (MEE), evenals vijf late **Visarenden** die tussen 10 en 19 oktober werden gezien (MEE, REN, LAH, SEC, HUIJ). Waarnemingen van **Roodpootvalken** op de 9e over de Grootte Peel (SEC), de 19e over Susteren en de 30e over Mariahoop (LAH) zijn eveneens het vermelden waard. Verspreid over de provincie kwamen in totaal 15 meldingen binnen van overtrekkende **Smellekens**. **Slechtvalken** werden bij Brunssum, de Grootte Peel, St. Joost en Maasbracht gezien. De laatste **Boomvalk** werd op de 19e bij de Zoom aangetroffen (LOV). In totaal 14 waarnemingen van de **Kraanvogel** bereikten ons deze maand, de eerste op 4 oktober (Pey, Echt) en de meeste in de periode 16 tot en met 18 oktober. Leuk is de waarneming van een **Zilverplevier** op de 23e in de Grootte Peel (NOO). Een vrij late **Kleine Strandloper** zat op de 18e bij Roermond (LEP) en een late **Bosruiter** op de 2e in de Deurnsche Peel (NOO). Het aantal waarnemingen van de **Geelpootmeeuw** nam deze maand af tot 7,

terwijl het aantal meldingen van de **Grote Mantelmeeuw** langs de Maas in Midden-Limburg steeg tot 9. Flinkte trek van de **Houtduif** werd vastgesteld op de 11e (16.667 ex.) en de 17e (32.306 ex.) op de telpost in de Groote Peel (SEC e.a.) en bij Geleen op de 30e (7.000 ex., BOO). Een verlate **Koekoek** zat nog op 16 oktober in de Mariapeel. **Boerenzwaluwen** werden nog zeer regelmatig gezien tot ver in oktober. Bijzonder is de waarneming van een **Grote Pieper** bij Steyl op de 16e (MAP). Een vrij late **Duinpieper** vloog op 6 oktober over de Groote Peel (SEC). De laatste waarnemingen dit jaar van het **Paapje** en de **Tapuit** werden op 15 oktober gedaan (FID, KUR). Tussen 4 en 16 oktober werden 6 waarnemingen van de **Beflijster** ingediend, alle afkomstig uit Noord- en Midden-Limburg. Leuk zijn de drie waarnemingen van **Baardmannetjes**; twee vogels op de 15e in de Mariapeel (ALA), één exemplaar bij het provinciehuis te Maastricht op de 20e (COJ, SCL, NOO) en 13 vogels op de Hamert op 22 en 23 oktober (KOI). De invasie van de **Zwarte Mees** tekende zich vooral in oktober af. Maximaal telden men 97 ex. in de Groote Peel op de 7e (SEC). In oktober zaten nog **Buidelmezen** bij Borgharen (COJ), Heugem (COJ, SCL), Oost-Maarland (LEM), Thorn (KUR) en de Groote Peel (SEC). Met maar liefst 27 meldingen was de **Klapekster** sterk vertegenwoordigd deze maand. Wel kwam slechts één waarneming uit Zuid-Limburg. **Bonte Kraaien** zaten op de 28e bij de Groote Peel (MEE) en op de 29e bij Grubbenvorst (HUJ). Er waren deze maand 30 meldingen van de **Europese Kanarie**. Opvallende aantallen zaten bij Baarlo-Tegelen (7 ex., SCW), in Maastricht (14 ex., SCL) en bij Heugem (8 ex., COJ e.a.). In de Groote Peel kon op de 18e een overvliegende **Frater** genoteerd worden (SEC). Hoewel het dit najaar slecht was met **IJsgorzen** werden er toch nog twee gemeld; namelijk 1 ex. langs Mariahoop op de 10e (BOJ) en 1 ex. over de Groote Peel op de 17e (SEC). Nog zeldzamer is de **Sneeuwgorz** die op de 24e bij Ohé en Laak te zien was (KUR). De meest bijzondere gors was echter een **Dwerggorz** die op 28 oktober in de Groote Peel werd opgemerkt (SEC).

November

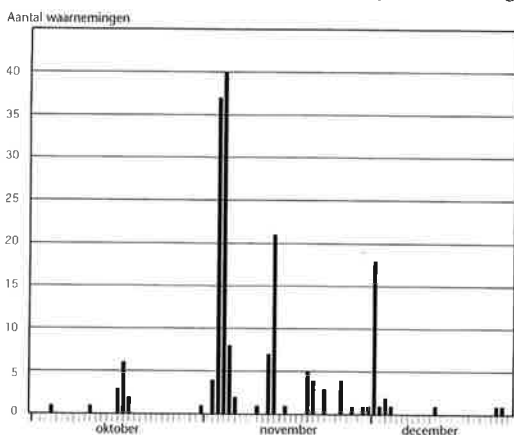
In deze maand verschenen de eerste **Roodkeelduikers**. Er werden minimaal vijf verschillende exemplaren waargenomen, waarbij 3 ex. op 13 november te Stevensweert (ROJ) de grootste groep was. De **Parelduiker** was met 2 ex. vertegenwoordigd en

wel 1 ex. van 12 tot en met 20 november te Stevensweert (LEM, VRE, ROJ) en 1 ex. op 13 november nabij Ohé en Laak (BOJ). Er werden maar liefst 24 waarnemingen van de **Roodhalsfuut** ingestuurd, met als maximum 4 ex. op de 20e bij Oost-Maarland (LEM). Ook de **Kuifduiker** was met 7 waarnemingen goed vertegenwoordigd (VER, SCP, LEM). Op 11 november bevonden zich 2 **Geoorde futen** nabij Herten (KUR). Op 6 november bevond zich een **Kuifaalscholver** op het grindgat van Oost-Maarland (LEM). De **Grote Zilverreigers** van Hochter Bampd bij Lanaken bleven tot 6 november in het gebied aanwezig (div. waarn.). De **Ooievaar** van Swalmen had zijn gebruikelijke winterkwartier weer ingenomen (VER, BOJ, ROJ.) Op 23 november werden 139 **Kleine Zwanen** geteld te Swalmen (VER), het hoogste aantal deze maand. Op 5 november bevonden zich 2 **Wilde Zwanen** bij Deurnsche Peel (ALA). Een groep van 1.100 **Smienten** nabij Herten op 16 november (VER) was vroeger ondenkbaar geweest. Op 20 november werd er een onvolwassen mannetje **Siberische Taling** gefilmd te Thorn (DOL). Later deze winter dook deze vogel

Juvenile Kwak, 30 december jachthaven Ohé en Laak
(foto: F. Schepers).

op te Broekhuizenvorst, en bleek hoewel ongeringd, opvallend tam te zijn. Er werden nabij Horn deze maand maximaal vijf **Toppereenden** gezien (div. waarn.). Ook verbleef er 1 ex. te Oost-Maarland (LEM). Er werden deze maand 14 waarnemingen van de **Zwarte Zeeëend** doorgegeven. De **Grote Zeeëend** was met 13 waarnemingen vertegenwoordigd en de **Middelste Zaagbek** met 4 meldingen (div. waarn.). Een **Rode wouw** werd gemeld van de Hamert op 5 november (KOI) en 1 ex. over Eygelshoven op 6 november (SCA). Er werden in totaal 15 **Blauwe Kiekendieven** waargenomen deze maand. Leuk was de waarneming van een **Ruigpootbuiszerd** nabij Rimborg op 3 november (POS). De **Slechtvalk** was met vier waarnemingen vertegenwoordigd, allen voor de verandering niet bij Maasbracht (div. waarn.). Er werden in deze traditionele **Kraanvogel** maand maar liefst 140 waarnemingen gedaan van in totaal 11.153 vogels (zie ook figuur 2). Hier zitten natuurlijk dubbeltellingen bij. Grote aantallen werden vooral gemeld op 3, 4, 12 en 13 november. De pleisterplaats in en rond de Groote Peel beleefde bovendien een topjaar met op 4 november en van de 19e tot en met de 27e soms 100den vogels ter plaatse. Leuk was de waarneming van twee **Kleine Strandlopers** te Beegden op 16 november (BOJ). Er werden in totaal zes **Bokjes** gezien (div. waarn.). Een late **Groenpootruiter** bevond zich te Itteren op 19 november (LEM). Bij Oost-Maarland zat op 12 november een **Zwartkopmeeuw** (LEM). Deze maand was nog goed voor 11 waarnemingen van de **Geelpootmeeuw**. De **Gierzwaluw** die op 5 november boven Ryckholt vloog

Figuur 2: Aantal waarnemingen van de Kraanvogel per dag, najaar 1994 (Vogelarchief Limburg, stand per 1 februari 1995).

was wel erg laat. Vermeldenswaardig is de waarneming van vijf **Kuifleeuweriken** te Venray gedurende de gehele maand november (ALA). Op 6 en 23 november werd er een overtrekkende **Boerenzwaluw** waargenomen bij Ooijen (JAE) en Maastricht (BEL). Op 5 november werden er nabij Vijlen nog vijf **Taigaboomkruipers** gezien (JAE). Er kwamen in totaal 10 waarnemingen van de **Klapekster** binnen allen op de gebruikelijke overwinteringsplekken. Spektaculair was de waarneming van een kortstondig uitrustende **Notenkraker** op de Dilkenswaard bij Ohé en Laak op 12 november (KUR). Op 4 november werden 2 **Fraters** waargenomen in de Astense Peel (SEC) en 2 bij Maasmechelen op de 12e (WOJ, WOP). De **Barmsijzeninvasie** werd ook in onze provincie opgemerkt; er werden 53 ex. waargenomen.

December

Deze maand bevonden zich nog drie **Roodkeelduikers** op de Middenlimburgse Maasplassen (ROJ, BOJ, VER.). Spectaculairder was de waarneming van een **IJsduiker** die op de 17e te Maaseik werd ontdekt (SCP, P. Verbeek), zich later in de ochtend te Itteren bevond (POC e.a.) en op 25 december nabij Roermond aanwezig was (MEE). In december bevonden zich 9 **Roodhalsfuten** op de Limburgse wateren. Op de 4e zat er een **Kuifduiker** op Koningssteen (VRE) en op de 17e bevonden zich er 2 op het grindgat nabij Oost-Maarland (SCA). Een onvolwassen **Kwak** vertoefde op 30 december in de jachthaven van Ohé en Laak (KUR, SCP). Het aantal **Kleine Zwanen** liep op tot 182 (ROJ). De aanwezigheid van een onvolwassen blauwe fase **Sneeuwgan**s nabij de Brand bij Stevensweert vanaf de 18e was opmerkelijk. Op 25 december werd er kortstondig een vrouwtje **Witoogend** waargenomen nabij Broekhuizenvorst (JAE), later bevond zich op deze plek alleen een kruising **Witoog x Tafleend** (JAE). Het aantal **Toppereenden** groeide aan tot 12 met op 25 december 10 ex. bij Horn (MEE). Op het grindgat van Oost-Maarland bevonden zich gedurende de eerste twee weken van december nog 2 **Zwarte Zeeëenden** (LEM). Er bereikte ons 5 waarnemingen van de **Grote Zeeëend** en 5 van de **Middelste Zaagbek**. Een zeer late **Visarend** verbleef van 20 dec. tot en met 23 dec. te Hunsel (HEI). Er werden twee **Smellekens** gemeld (JAE, KUR) en 12 **Blauwe Kiekendieven**. De **Slechtvalk** was met 5 ex. vertegenwoordigd, waaronder het gebruikelijke paartje van de Clausen-

trale. De trek van **Kraanvogels** ging nog door tot de 24e met het merendeel in de eerste week van deze maand. Er kwamen nog 25 waarnemingen binnen van in totaal 3.427 vogels (inclusief eventuele dubbelmeldingen). Een late **Oeverloper** zat van 4 tot en met 17 december bij Oost-Maarland (LEM). Het geval van een overwinterende **Amerikaanse Oeverloper** 20 km ten oosten van Aken, moet toch te denken geven over de mogelijkheden om deze soort in de winter nabij onze Maasplassen aan te treffen. Er kwamen 11 waarnemingen van de **Geelpootmeeuw** binnen en 10 van de **Grote Mantelmeeuw**. Er kwam één waarneming van een overwinterende **Zwartkop** (MAP) en 9 van overwinterende **Tjiftjaffen** binnen. Op de 4e werd een **Russische Kauw** gezien bij Oost-Maarland (LEM). Van de tegenwoordig schaarse **Bonte Kraai** kwam een melding binnen van 2 vogels bij Grubbenvorst op de 25e (NOO). Leuk was de waarneming van een **Sneeuwgorst** te Itteren/Neerharen van 11-17 december (WOJ, WOP, LEM). Op de 18e werden tenslotte 9 **Grauwe gorzen** waargenomen nabij Grevenbicht (SCL).

Waarnemerscodes

ALA: H. Alards, BEL: M. Berlijn, BOO: J. Boonstra, BRI: F. van den Brink, BOJ: J. Boeren, COJ: J. van der Coelen, COW: W. van der Coelen, CUO: T. Cuypers, DOL: M. Dolmans, EVE: P. Evers, FID: H. Fiddelaers, GEN: J. Gense, GLN: A. Geleijns, HEI: J. Heijkers, HEF: F. Hendrix, HUI: J. Huijs, IUL: IVN Ulestraten J. Smeets, JAE: J. Jansen, KOI: J. Kooistra, KUR: G. Kurstjens, LAH: H. Laugs, LEM: K. Lemmens, LEP: P. Lemmens, LOV: T. Loven, MAP: H. Maeghs, MEE: D. B. I. & F. Meeuwissen, NIJ: P. Nijskens, NOO: B. van Noorden, PET: H. Peters, POS: J. Poschkens, POC: C. Poolen, PRV: Avifauna-karteerders Provincie Limburg, QUA: J. Quaedackers, REN: N. Reneerkens, ROJ: J. Roemen, ROL: G. Roelofs, SCA: N. Schaafstra, SCL: R. Schols, SCP: F. Schepers, SCW: W. Scheres, SEC: C. van Seggelen, STK: R. Steverink, SWI: H. Swinkels, VEE: W. de Veen, VEL: L. Verheggen, VER: W. Vergoossen, VRE: J. Vrehen, WOJ: J. Wouters, WOP: P. Wouters, ZWE: E. van de Zwet.

Ran Schols, Karel Lemmens en Max Berlijn, Werkgroep Vogelarchief Limburg, p/a. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht

Recent verschenen

Broedvogelatlas van Limburg

Jan Gabriëls, Jan Stevens en Paul van Sanden, 1994. Broedvogelatlas van Limburg. Veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. (366 blz.). uitgave Limburgse Koepel voor Natuurstudie, Provinciale vogelwerkgroep. Beringen. Te bestellen bij Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap, Groenstraat 106, 6074 EL Melick door overmaking van f 91,- (incl. porto) op postgiro 429851 o.v.v. 'Belgische Broedvogels'.

Tien jaar na uitgave van de Limburgse broedvogelatlas heeft de Limburgse Koepel voor Natuurstudie (LIKONA) een tweede provinciale broedvogelatlas uitgebracht. Wat allereerst opvalt is een opmerkelijke hoofdstukindeling. Het eerste hoofdstuk "Broedvogels en Ecotopen" (na voorwoord en inleiding) begint met een vier pagina's tellende tabel waarmee

men als het ware met de deur in huis valt. De grote lijn van het boek wordt in de eerste hoofdstukken niet geheel duidelijk. Algemeen inleidende hoofdstukken (doelstelling, beschrijving methodiek) zouden meer structuur in het boek hebben gebracht. Het hoofdstuk methodiek (acht bladzijden) is beknopt. Over de gebruikte veldwerkmethodiek wordt enkel vermeld dat dezelfde methode is gebruikt als in 1985. Degenen die de atlas uit 1985 niet in hun bezit hebben worden daar niet veel wijzer van. Regionale verschillen in onderzoeksintensiteit vallen direct op. Met name in de Kempen en de Leemstreek was de onderzoeksintensiteit aanzienlijk beter dan in 1985. In totaal werden 593 kilometerhokken zowel in 1985 als in 1992 onderzocht, zodat voor deze hokken een vergelijking van soorten een aantal mogelijk is. Het verschil in km-hok bedekking komt vooral tot uitdrukking bij algemene broedvo-

gels, zoals die bij de soortbesprekingen worden behandeld (bijv. Merel en Koolmees). De soortbesprekingen vormen het belangrijkste deel van de atlas (300 pag.) en bestaan uit soortteksten en verspreidingskaartjes. Per soort worden in de meeste teksten twee verspreidingskaartjes (situatie 1985 en 1992) en een grafiekje met de dichtheid per regio gepresenteerd. De teksten, kort en bondig, zijn opgebouwd volgens een vast patroon waarbij de nadruk ligt op de trend, aantalsontwikkeling en verspreiding binnen Limburg. Een groot deel van de soortteksten (waaronder bijv. Korhoen, Nachtzwaluw en Grauwe Gors) zijn interessant om te lezen. Bij de aantalsveranderingen dient men er overigens goed rekening mee te houden dat het hier eigenlijk twee momentopnames betreft met een tussenperiode van zeven jaar. Hierdoor is het moeilijk rekening te houden met jaarlijkse fluctuaties (denk aan soorten als Kramsvogel, Fluitler, IJsvogel en Kwartel). Bij een zeer lastig te inventariseren soort als de Houtsnip komt een berekende vooruitgang van 600% wel wat onwerkelijk voor. Zoals te verwachten lopen veel 'trends' van de Belgisch-Limburgse broedvogels parallel aan die van de Nederlandse broedvogels. Voor de Limburgse vogelaars levert dit hoofdstuk ook de leukste en meest interessante informatie op met betrekking tot verspreiding, aantallen en ontwikkelingen van broedvogels zo vlak over de grens.

In de laatste hoofdstukken wordt ingegaan op een globale analyse van het broedvogelbestand en het vogelbeschermingsbeleid in Belgisch Limburg. In de 'globale analyse van het broedvogelbestand' worden (deels per ecologische groep) de veranderingen beschreven, zowel in soortenrijkdom als in aantallen. Het is jammer dat dit zo globaal blijft. Met het verzamelde materiaal was het mogelijk om juist in deze hoofdstukken de achteruitgang van soorten in een breder en diepgravender perspectief te bekijken en een krachtiger betoog te houden voor de bescherming van vogels en hun leefomgeving. Deze informatie zou een extra dimensie aan het boek hebben toegevoegd. De vormgeving van dit boek is apart en vernieuwend, anderzijds vind ik het jammer dat foto's tot aan de rand van de bladzijden zijn geplaatst en er grote witte marges zijn.

Er zijn nog vele op- en aanmerkingen te plaatsen bij een dergelijke publicatie. Hoofdzakelijk is echter dat er veel interessante informatie in het boek te vinden is. En uiteraard blijft het een prestatie van formaat om binnen een periode van 10 jaar puur op basis van vrijwilligerswerk een dergelijke nieuwe atlas het

licht te doen zien. Voor de Nederlands-Limburgse en -Brabantse vogelaars is het boek dan ook zeker een interessante aanschaf.

Raymond Pahlplatz

Broedvogels van Nederweert

Auteur: Raymond Pahlplatz, 1994. Broedvogels van Nederweert. Onderzoek naar het voorkomen van zeldzame en schaarse broedvogels in Nederweert. Te bestellen bij de VWG Nederweert door overmaking van f 10,- (incl. verzendkosten) op girorekening 0122026, t.n.v. VWG Nederweert o.v.v. rapport Broedvogels Nederweert 1994.

De Vogelwerkgroep Nederweert maakt een vliegende start. Amper opgericht (in 1994) ligt er al een broedvogelrapport (1994). Dat schept verwachtingen voor de toekomst!

Het werkgebied van deze VWG is groter dan de naam doet vermoeden: zo'n 9.100 ha. Dat wordt ook duidelijk als we zien welke interessante vogelgebieden er allemaal liggen: Groote Peel (werd overigens niet geïnventariseerd), Weerterbos, Sarsven en De Banen, De Zoom, Groote Moost, Landgoed 't Kruis en Wellenstein en een aantal interessante kanalen. Veel peellstanten dus, van nature vogelrijk gebieden,

De Slobbeend is broedvogel van de Banen bij Nederweert (foto: A. Zwaga).

maar ook interessante stukken cultuurland. Met zo'n 15 enthousiaste veldmensen werd het inventarisatiewerk in 1994 ter hand genomen, gericht op kolonie, zeldzame en schaarse (KZS-) soorten. Met veel leuke resultaten, dat zat er in. Wat te denken van Geoorde Fuut (3), Grauwe Gans (4), Zomertaling (2), Tafel-eend (8), Bruine Kiekendief (2), Patrijs (220), Porseleinhoen (2), Grutto (69), Nachtegaal (28), Blauwborst (26), Roodborsttapuit (53, waarvan 50 in agrarisch gebied), Wielewaal (49) en Geelgors (168). De eenmalige waarneming van vier Zwarte sterns op 28 mei, vertaald in twee territoria, vindt ik wel wat kort door de bocht. De waarde van terreinen als de Banen en de Moost komt sterk naar voren. Hopelijk weet de VWG-Nederweert dit niveau te handhaven. Tesa-men met de avifaunakartering van de Provincie Limburg is nu in ieder geval een prima basis gelegd om de bijzondere en minder algemene broedvogels in lengte van jaren in dit gebied te blijven volgen!

Frans Schepers

LIKONA jaarboek 1993

Auteur: Jan Stevens (eindredactie). Uitgave: Provincie Limburg (B) - Culturele aangelegenheden. Te bestellen bij het Publicatiebureau van het Natuurhistorisch Genootschap Limburg te Melick, door overmaking van f 20,- plus f 5,- verzendkosten op giro-nummer 429851.

Inmiddels is bij de Limburgse Koepel voor Natuurstudie het derde jaarboek verschenen. Onze Vlaamse bure-n zijn er wederom in geslaagd om een goed leesbare en informatieve natuurpublicatie samen te stellen. Vele takken van natuurstudie komen aan de orde, getuige de artikelen over paleontologie, natuur-beheer, floristiek, entomologie, herpetologie en niet te vergeten de ornithologie. Verder vinden we in het rapport een literatuuroverzicht van in 1992 en 1993 verschenen publicaties over de natuur in Belgisch Limburg en verslagen van de verschillende binnen LIKONA actieve werkgroepen. Onze Vlaamse bu-ren denken internationaal en beseffen dat de natuur andere grenzen kent dan die wij op de landkaart trekken. Hierdoor wordt er ook naar tal van publica-ties uit Nederlands Limburg verwezen. Een uitgebreide index maakt de gepresenteerde informatie uitstekend toegankelijk. In de ornithologische bijdra-

ge leggen Steven Beyen en Filip De Ridder een relatie tussen de vegetatie en de broedvogelsamenstelling in de Belgisch Limburgse moerassen. Aan de hand van de verspreidingsgegevens uit de recent verschenen broedvogelatlas van Limburg en de hoeveelheid moeras per kilometerhok werd bepaald hoe groot de indicatiewaarde is van bepaalde moerassoorten voor goed ontwikkeld moeras. Soorten met een bredere ecologische amplitudo als Fuut en Rietgors bleken hierbij minder indicatief dan soorten als Krakeend, Rietzanger, Roerdomp, Snor en Waterral. Verderop in het artikel wordt de Kleine Karekiet bij de kop genomen. De onderzoekers vonden voor deze soort een duidelijke toename van de presentie bij een toenemende oppervlakte aan riet en aan open water. Verder blijkt de dichtheid af te nemen bij een toename van de verruiging en/of opgaande begroeiing. Het is jammer dat de auteurs niet onderzocht hebben of er een relatie bestaat tussen de presentie en de nabijheid van andere moerassen. Dit aspect uit de eiland-biogeografie (oftewel versnippering) staat momenteel ruim in de belangstelling en kan nuttige informatie opleveren bij inrichting, beheer en ontwikkeling van natuurgebieden. Desondanks blijft het artikel een zeer lezenswaardige bijdrage in het jaarboek 1993.

Boena van Noorden

Broedvogels in het Maasplassengebied in 1994

Auteurs: Gijs Kurstjens, Piet Beckers, Jeroen en Nicole Reneerkens, 1995. Broedvogels in het Maasplassengebied in 1994. Thorn, 22 pag. + verspreidingskaartjes. Te bestellen door overmaking van f5,- (=portokosten) op giro-nummer 6544043 t.n.v. Gijs Kurstjens te Roermond o.v.v. 'Maasplassen'.

Ruim 25 enthousiaste vogelaars inventariseerden in 1994 ongeveer driekwart van de Middenlimburgse Maasplassen op bijzondere en minder algemene broedvogels. Dit rapport geeft een beknopt overzicht van de verzamelde gegevens in dit 3.000 ha grote gebied. In totaal werden 100 soorten vastgesteld! Tot de meest karakteristieke soorten behoren Fuut, Grauwe Gans, Bergeend, Kleine Plevier, Oeverwaluw en Rietgors. Patrijs en Scholekster komen er ook vrij veel voor. Belangrijk is het

voorkomen van een restpopulatie van de Grauwe Gors (9). Tot de echt zeldzame broedvogels behoren Slechtvalk en Kwartelkoning (3); mogelijk ook

Smient en Kwak. De inventarisatie wordt in 1995 wederom uitgevoerd en na langjarige monitoring zal een meer uitgebreid rapport worden gemaakt.

Frans Schepers

Varia

Samenwerking Vogelstudiegroep met Provinciale Vogelwerkgroep van LIKONA

De Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap en de provinciale Vogelwerkgroep van LIKONA (Limburgse Koepel voor Natuurstudie) in Belgisch Limburg hebben besloten meer samen te gaan werken. Op een aantal manieren wordt gestreefd naar het aanhalen van de grensoverschrijdende contacten. Daartoe zijn reeds de volgende initiatieven ontplooid:

- wederzijdse uitnodigingen op contactdagen, avonden en vergaderingen: vertegenwoordigers waren al aanwezig op de provinciale contactdag van 1994 in Genk, ook gaven Jan Gabriëls en Jan Stevens een lezing op een bijeenkomst van de Vogelstudiegroep in februari 1995;
- het opzetten van gezamenlijke projecten: samenwerking vindt plaats in het kader van de watervogeltellingen in het Maasdal en in 1995 is een groots opgezette broedvogelkartering van het Maasdal zowel aan Vlaamse als aan Nederlandse zijde van start gegaan. Ook start dit jaar het fenologieproject waaraan waarnemers uit beide Limburgen mee kunnen doen;
- Limburgse Vogels: de Vogelwerkgroep van LIKONA heeft aangegeven interesse te hebben in een samenwerking rond Limburgse Vogels. Ook in Belgisch Limburg is behoefte aan een medium om provinciale artikelen, met een vergelijkbare opzet als Limburgse Vogels, te kunnen publiceren. Daarom is afgesproken om te bezien of Limburgse Vogels kan uitgroeien tot een Nederlands-Belgisch tijdschrift. Vanaf 1995 zullen er dan ook artikelen uit Belgisch Limburg in Limburgse Vogels te vinden zijn. Is er voldoende interesse bij Vlaamse abonnees, dan kan dit een structureler karakter krijgen. Het jaar 1995 wordt als proefjaar

beschouwd. Ook zal men aan Vlaamse zijde trachten zoveel mogelijk abonnees te werven. We zijn erg benieuwd hoe dit zal uitpakken!

We hopen dat de lezers van Limburgse Vogels dit net als de redactie een goede ontwikkeling vinden. We hopen tevens dat dit de bestaansbasis van Limburgse Vogels verder zal versterken.

De redactie

Grensoverschrijdend fenologieproject van de Limburgse vogelwerkgroepen

In 1995 willen wij de aankomst- (of doortrek-)data van de zomervogels in het werkgebied van de provinciale vogelwerkgroepen uit Belgisch en Nederlands Limburg verzamelen. Dit past in het kader van een grensoverschrijdend fenologieproject. Het is de bedoeling om na het komende broedseizoen de mediane aankomstdatum voor elke vogelsoort te berekenen uit de verschillende ingestuurde waarnemingen.

Wordt u in het voorjaar ook steeds overvallen door een onweerstaanbare drang om de eerste zang van onze terugkerende zomervogels te gaan beluisteren én te noteren, aarzel dan niet en meldt u zo snel mogelijk bij ons aan. Wel wordt met klem erop gewezen dat de waarnemingen uit Nederland in elk geval ook aan de Vogelstudiegroep via het welbekende waarnemingenformulier moeten worden doorgegeven!

Als u nog andere fervente vogelaars kent breng hen dan ook op de hoogte van dit project. Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

*Steven en David Beyen, Stationsstraat 50,
3910 Neerpelt (B), tel. 0032-11643580*

Coördinatie projecten en soortonderzoeken in Limburg

Projecten

Broedvogel Onderzoek Sovon

SOVON, Afdeling Monitoring A.J. van Dijk,
Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen.
Tel. 08895-48111.

Districtscoördinatoren Limburg

District Noord-Limburg:

Raymond Pahlplatz, Berkenstraat 24
6031 XB Nederweert, Tel. 04951-25405

District Zuid-Limburg:

G. Kurstjens, Le Bron de Vexelastraat 27,
6042 AN Roermond, Tel. 04750-37579
of: Antwoordnummer 2505,
6573 ZH Beek-Ubbergen.

Punt Transect Tellingen (PTT)

SOVON, t.a.v. W. Hagemeijer (adres: zie boven).

Watervogeltellingen

Coördinator Limburg:

T. Cuypers, Wilhelminalaan 26,
6107 AK Stevensweert. Tel. 04755-1579.

Bekentellingen Zuid-Limburg

F. Schepers, Ophoven 56, 6133 XW Sittard.
Tel. 046-528863.

Dwaalgasten en zeldzaamheden (DBA/CDNA)

Inlichtingen, contactpersoon:

M. Berlijn, Wilhelminastraat 9,
6285 AS Epen, Vaals. Tel. 04455-2511

Werkgroep Vogelarchief

Waarnemingen insturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap,
Werkgroep Vogelarchief,
Postbus 882, 6200 AW Maastricht
Informatie: R. Schols, Dr. Nolenslaan 85-I,
6136 GK Sittard. 046-527892

Soortonderzoeken

Kerkuil

Provinciale coördinator: H. Gillissen,
Schuttendaal 23, 6228 KC Maastricht.
Tel. 043-619597.

Coördinator Noord-Limburg: M. Schols,
Zellersacker 13-08, 6546 HD Nijmegen.
Tel. 080-785444.

Coördinator Midden-Limburg: J. Leunissen, p/a.
Stichting IKL, Postbus 154, 6040 AD Roermond.
Tel. 04750-31200.

Coördinator Zuid-Limburg: F. Blezer, p/a.
Stichting IKL, Postbus 154, 6040 AD Roermond.
Tel. 04750-31200.

Europese Kanarie

K. Lemmens, Wilhelminalaan 71,
6301 GH Valkenburg, Tel. 04406-12953

Grote Gele Kwikstaart

L. Bakker, Van Heinsberglaan 15,
6301 VH Valkenburg, Tel. 04406-16882

Oeverzwaluw

Coördinator Limburg:

J. Willems, Bellenkampweg 57, 6438 KE Oirsbeek.
Tel. 04492-2607.

Huiszwaluw

Coördinatoren Limburg:

W. Hamers & S. Kemp, Postbus 5038,
6401 GA Heerlen. Tel. 045-216615.

Roek

Kolonietellingen:

J. Ummels, Essendijk 15, 6243 BH Geulle.
Tel. 043-645606.

Aalscholver

Slaapplaatstellingen:

F. Schepers (adres: zie boven).

LIMBURGSE VOGELS

Jaargang 6, nummer 1, april 1995

Artikelen

- 1 Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg in de periode 1979-1994 (*Jacques Ummels*)
- 10 Gierzwaluwen in Roermond 1994 (*Henk Offringa*)
- 12 De vogels van het Duitse natuurgebied Krickenbecker Seen (*Leo Reyriink*)

Bijzondere waarnemingen

- 19 Reuzensterns bij Roermond in september 1994 (*Frans Schepers & Ton Cuypers*)
- 20 Waarneming van een Zwarte Ibis bij Brunssum (*Wil Quadackers*)
- 22 Zilverreigers in het Limburgse (*Gijs Kurstjens*)
- 24 Een adulte Griel pleisterend te Veldhoven (Bocholt, B) (*David Beyen*)
- 25 Herkomst van het vijfje Slechtvalk bij Maasbracht (*Peter van Geneijgen*)

SOVON in de regio

- 26 Inventarisatie Europese Kanaries (*Karel Lemmens*)
- 27 Telling Grote Gele Kwikstaart 1995 (*Leen Bakker*)

Vogelwaarnemingen

- 27 Aflevering 5, augustus tot en met december 1994 (*Ran Schols, Karel Lemmens & Max Berlijn*)

Recent verschenen

- 33 Broedvogelatlas van Limburg (*Raymond Pahlplatz*)
- 34 Broedvogels van Nederweert (*Frans Schepers*)
- 35 LIKONA jaarboek 1993 (*Boena van Noorden*)
- 35 Broedvogels in het Maasplassengebied (*Frans Schepers*)

Varia

- 36 Samenwerking Vogelstudiegroep met Provinciale Vogelwerkgroep van LIKONA (*redactie*)
- 36 Grensoverschrijdend fenologieproject van de Limburgse vogelwerkgroepen (*David Beyen*)